

169
—
7

MILITAIRE SPECTATOR

Milieuzorg bij Defensie: mij een zorg?
(zie blz. 388)

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
E-mailadres: m.d.haas@mindef.nl

Secretaris: I.M. de Jong
majoor der intendance
p/a Ledenadministratie
Telefoon (070) 318 72 79

Ledenadministratie:
Instituut Defensie Leergangen
mw. E.M. de Haas-De Ruijter
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag

HOOFDREDACTEUR

prof. J.M.J. Bosch
brigade-generaal der cavalerie
p/a Inst. Defensie Leergangen MPC 58B
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 215 27 20

ADJ. HOOFDREDACTEUR

H. Emmens
commodore Koninklijke Luchtmacht

REDACTEUREN

drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel der cavalerie
drs. P.H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL
F.H. Meulman
kolonel Koninklijke Luchtmacht
drs. J. Terpstra
kolonel van de militair psychologische
en sociologische dienst
ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel van de technische staf

BUREAUREDACTIE/PRODUCTIE

mw. drs. A. Kool
p/a hoofdredacteur
Telefoon (015) 215 27 20

ABONNEMENTEN

binnenland: € 20 (± f 44,-),
studenten € 12 (± f 26,-)
buitenland: € 25 (± f 55,-)

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit
Telefoon (0497) 53 15 31

DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink
Vormgeving: Trend-Set Snelzet bv
ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

Foto omslag: Apache-helikopters: luchtgebonden geluidshinder, maar... operationele noodzaak. (Bron: Vliegbasis Soesterberg)

JAARGANG 169 NUMMER 7 2000

MILITAIRE SPECTATOR

354 Editoriaal:
Veteranen

356 Mededelingen

357 C. Ros:
Tsjechië: een jaar na toetreding tot de NAVO

367 D.W. Hoekendijk:
Polen: een nieuwe NAVO-partner aan het begin
van een nieuwe eeuw

378 M.P. Celie:
Noord-Ierland: een gepasseerd conflict?

388 J.A. Konst:
Milieuzorg bij Defensie: mij een zorg?

395 Mening van anderen

395 Antwoord op meningen van anderen

399 Samenvattingen / Summaries

Veteranen...

Het meinummer van de *Militaire Spectator* was aan veteranen gewijd. Het was, zoals de redactie aangaf, eerst en vooral een hommage aan de vele mannen en vrouwen die sinds mei 1940 temidden van geweld hebben gediend. Het themanummer had verder alles te maken met de opening van het Veteraneninstituut door minister-president Wim Kok, op 10 mei van dit jaar. Ongeveer vierhonderd genodigden, onder wie ZKH Prins Bernhard en de staatssecretaris van Defensie, waren getuige. Zowel via radio als tv als in de meeste dagbladen werd, zij het soms kort, verslag gedaan.

Naast de voorzitter van het Koepelbestuur van het Veteraneninstituut, commandeur b.d. H.H.J. Ploeg, voerden vier sprekers het woord; de heer L.H.A.M. Timmermans, voorzitter van de Bond van Nederlandse Militaire Oorlogs- en Dienstslachtoffers (BNMO), prof. dr. H.M. van der

Ploeg van het Medisch Centrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam; generaal b.d. G.L.J. Huijser, voorzitter van de Stichting Dienstverlening Veteranen (SDV) en de minister-president.

De heer Timmermans, voorzitter van de stichting die de gebouwen en het terrein in Doorn in eigendom beheert, informeerde de aanwezigen over de wordingsgeschiedenis van het BNMO-oord en de groei van haar locatie te Doorn tot hét centrum van de Nederlandse Veteranenwereld. Professor Van der Ploeg deed verslag van eerder onderzoek naar de gevolgen van ingrijpende oorlogservaringen bij veteranen. Hij legde daarbij een relatie naar het wezenlijke belang van het instituut in termen van erkenning, van betekenis- en zingeving aan doorgemaakt leed en het bieden van een basis voor het herwinnen van controle over eigen emoties en doordane beproevingen. Ongeacht de grote waardering voor de inhoud van deze lezing, richt onze aandacht zich met name op de laatste twee sprekers.

Generaal b.d. Huijser ging in op de mening van de Nederlandse samenleving over veteranen. Op 17 en 18 april van dit jaar werd in opdracht van het Kennis- en Onderzoekscentrum van het Veteraneninstituut een representatieve steekproef onder ruim duizend Nederlanders gehouden. Zij werden daarbij ondervraagd over zaken die verband houden met veteranen.

Twee bevindingen hield hij tegen het licht. De eerste betrof de bekendheid van de inzet van militairen vanaf de Tweede Wereldoorlog; de tweede de waardering voor veteranen. Voor wat betreft bekendheid waren de resultaten als volgt: Nieuw-Guinea (tot en met 1962) was bij 47 procent van de ondervraagden bekend; Korea (1950-1955) en Cambodja (1992-1993) bij 51 procent; Libanon (1979-1985), de Politionele Acties (1945-1950) en Nederlands-Indië 1942 waren dat bij 62, 63 respectievelijk 64 procent. De strijd in Nederland 1940 en de inzet in het voormalig Joegoslavië (1992 tot heden) bij 90 procent respectievelijk 94 procent. Geconstateerd kan worden dat er van een redelijke tot grote bekendheid met de inzet van militairen sprake is.

Het tweede aspect betreft de persoonlijke waardering voor de deelnemers aan de verschillende missies. De spreker zette hierbij de Politionele Acties en Srebrenica tegenover elkaar. (Zeer) veel waardering wordt uitgesproken door 53 procent als het gaat om de Indië-gangers en 67 procent als het gaat om de militairen in Srebrenica; 25 respectievelijk 15 procent stelt zich neutraal op; 23 respectievelijk 18 procent heeft (zeer) weinig waardering. Zoals de spreker aangaf past ook hierbij alleen een eerste reactie en is nadere analyse nodig. Deze conclusie luidt echter wel dat nog steeds meer dan de helft van de bevolking grote waardering heeft voor de groep Indië-veteranen en dat het Nederlandse publiek zich klaarblijkelijk in hoge mate solidair verklaart met de militairen die in Srebrenica dienden.

Als het gaat om Indië-veteranen verdient het overigens aandacht dat de maatschappelijke erkenning tussen 1990 en 2000 is teruggelopen. Als de resultaten van opinie-onderzoek in 1990, 1995 en 2000 worden vergeleken dan loopt de score (zeer) veel waardering/respect terug van 74 procent via 65 procent naar de genoemde 53 procent. Tegelijkertijd ontwikkelt zich de score (zeer) weinig waardering van 4 procent, via 6 procent tot 23 procent. Een onverwacht en in de richting van de veteranen ook als onterecht te duiden resultaat. Het is niettemin een signaal dat zorg verdient en om weerwerk vraagt. Ook hier ligt nadrukkelijk een rol voor het Veteraneninstituut.

En dan de minister-president. Uiteraard ging hij in op de betekenis van 10 mei, de rol van het Veteraneninstituut, op maatschappelijke erkenning en waardering. Maar zeker zo belangrijk was wat hij in samenhang daarmee uitdroeg:

De regering beseft terdege dat deelname hieraan (aan vredesoperaties, red.) gepaard gaat met een grote verantwoordelijkheid, niet in de laatste plaats ten opzichte van de militairen en hun thuisfront. Een verantwoordelijkheid die wortelt in de wetenschap dat vele militairen tijdens hun uitzending met ingrijpende ervaringen worden geconfronteerd die hun verdere leven soms volledig beheersen (...). De regering

weet zich verantwoordelijk voor een goede begeleiding van militairen vóór, tijdens en na de uitzending.

Sprekend over kritische beschouwingen over onze handelwijze ten opzichte van Nederlands-Indië destijds merkte hij op dat dit niets mag afdoen aan ons respect, onze waardering voor de persoonlijke inzet van alle betrokkenen. Het laatste wat hij zou willen is dat een politieke terugblik verkeerd zou worden verstaan door mensen die zich namens Nederland met gevaar voor eigen leven hebben ingezet.

Als het gaat om Srebrenica mag de verantwoordelijkheid voor het drama dat zich voltrok achteraf, behalve waar ontoelaatbare fouten zijn gemaakt, niet worden afgeschoven op de mannen en vrouwen die hun werk daar hebben verricht. 'Het is goed', aldus Wim Kok, 'de verantwoordelijkheidsverdeling scherp voor ogen te houden'. Verder merkte de minister-president op:

De verantwoordelijkheid voor een politiek besluit tot deelname, en de voorwaarden waaronder, ligt bij regering en volksvertegenwoordiging. De militairen zijn binnen dat raamwerk verantwoordelijk voor een goede en professionele uitvoering van hun taken.

Hij wenste het Veteraneninstituut veel goeds toe bij de uitvoering van de taken. De minister-president eindigde met de constatering dat zijn aanwezigheid de steun van de regering onderstreept. Zijn woorden onderstreepten nog méér: respect en erkenning. Militairen die sinds 1940 temidden van geweld hebben gediend, hebben hierop lang moeten wachten. Te lang in de ogen van velen. Ook hier geldt echter: beter laat dan nooit.

Mededelingen

Op 11 mei 1940 viel het onneembaar geachte fort Eben-Emaël, sleutel van het Belgische defensiesysteem, 15 kilometer van Luik en 5 kilometer ten zuiden van Maastricht, op de westelijke oever van het Albertkanaal, na een totaal onverwachte aanval van Duitse luchtlandingstroepen.

Na ongeveer 30 uur strijd slaagden de slechts 77 man luchtlandingstroepen, overgebracht met zweefvliegtuigen, er in de meer dan tienvoudige Belgische bezetting van het fort tot overgave te dwingen. Na de val van enkele door het fort beschermde bruggen over het Albertkanaal konden de Duitse tanks door het ontstane gat in de Belgische verdedigingslinie doordringen. De vestingstad Luik viel al een dag later en op 28 mei moest het Belgische leger capituleren. Frankrijk, waarvan de noordflank nu totaal open lag, viel op 22 juni 1940.

Al weer voor de vierde maal organiseert de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap een 'battlefield tour'. Dit jaar is het doel van de tocht het fort bij Eben-Emaël en de nabij gelegen bruggen bij Vroenhoven, Veldwezelt en Canne.

De 'battlefield tour' vindt plaats op **zaterdag 23 september 2000**.

Het programma is als volgt:

- Tot 10.45 uur Ontvangst in de Hoofdwacht aan het Vrijthof te Maastricht.
(Voor hen die per trein reizen staat een bus bij het station te Maastricht; deze wacht de aankomst om 10.03 van de intercity vanuit Utrecht af.)
- 10.45-11.45 uur Briefing over de strategische context en de planning van de operatie.
- 11.45-12.30 uur Lunch.
- 12.30-16.00 uur Tour per bus langs de bruggen bij Vroenhoven, Veldwezelt en Canne.
Bezoek aan het fort, waarbij met name aandacht zal zijn voor de gevechtsacties op het fort. Tevens wordt een bezoek gebracht aan het inwendige van het fort.
- 16.25 uur Bus bij station Maastricht (vertrek intercity Utrecht 16.29 uur), daarna terug naar Vrijthof.

Als inleider zal optreden:

E. Jellema
majoor der infanterie

Majoor Jellema is als compagniescommandant geplaatst bij het Korps Commandotroepen en is een kenner van de operatie Eben-Emaël.

De kosten voor deelname aan deze 'battlefield tour' zijn f 20 voor leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap en f 25 voor niet-leden. U kunt zich opgeven door het verschuldigde bedrag over te maken op giro 78828 t.n.v. penningmeester KVBK, onder vermelding van 'Eben Emaël 2000' en de naam van de deelnemer(s).

Tsjechië: een jaar na toetreding tot de NAVO

luitenant-kolonel C. Ros*

Inleiding

Voor een goed begrip van de huidige ontwikkelingen binnen de Tsjechische krijgsmacht, is het nuttig enige kennis te hebben van keerpunten in de geschiedenis van het land. Daarom open ik mijn beschouwing met enkele saillante gebeurtenissen uit het verleden die nog steeds een rol spelen in de Tsjechische visie op en opstelling in de internationale arena.

Uiteraard zal ik ook ingaan op de gevolgen voor de krijgsmacht van de opsplitsing van Tsjechoslowakije in twee zelfstandige republieken Tsjechië en Slowakije. Vervolgens behandel ik de voorbereiding op de toetreding tot de NAVO en de feitelijke integratie in het bondgenootschap. Ik eindig mijn bijdrage met een conclusie en een blik in de toekomst.

Geschiedenis in vogelvlucht

Tsjechen zijn trots op hun geschiedenis. Hun hoofdstad Praag was al in de Middeleeuwen een bloeiende stad en het centrum van het Koninkrijk Bohemen, dat bestond uit Bohemen, Mora-

vië en delen van Silezië. Wetenschap en handel floreerden en het Koninkrijk, dat in de 16-de eeuw een overwegend protestants karakter kreeg, maakte deel uit van de westerse cultuurkring.

De gewelddadige Dertigjarige Oorlog (1618-1648) was een plaag voor het gebied. De contrareformatie maakte een eind aan de prominente positie van het protestantisme en het huidige grondgebied kwam onder de Habsburgse vorsten te vallen. Tot het einde van de Eerste Wereldoorlog maakte het huidige Tsjechië deel uit van de Oostenrijk-Hongaarse dubbelmonarchie.

De industrialisatie gaf in de 19-de eeuw een extra voedingsbodem aan een Tsjechische nationalistische beweging. Deze Tsjechische nationalisten moesten evenwel tot de instorting van het Habsburgse rijk aan het einde van de Eerste Wereldoorlog wachten om hun droom, een zelfstandige republiek, te kunnen realiseren. Toen werden Bohemen, Moravië, Slowakije, delen van Silezië en Carpatho-Ruthenië verenigd in de Republiek Tsjechoslowakije.

Bij de Conferentie van München van 29 september 1938 offerden de grote mogendheden de integriteit van de prille Republiek op ter wille van – naar later bleek – een illusie van blijvende vrede met Hitler-Duitsland. Na in 1938 aldus de grensstrook met de belangrijkste verdedigingslijnes te hebben verkregen, bezette nazi-Duitsland in 1939 de rest van het land.

De Conferentie van München heeft diepe littekens in de Tsjechische ziel gegrift en staat bekend als het 'Verraad van München'. Russische troepen bevrijdden een groot deel van het land, inclusief Praag. Bij de eerste vrije verkiezingen in de Tweede Tsjechoslowaakse Republiek in 1946 veroverden de communisten 36 procent van de stemmen. In 1948 grepen de communisten definitief de macht.

De Tweede Wereldoorlog heeft voor de Duitssprekende minderheid ('de Sudeten-Duitsers') verregaande gevolgen gehad. Een bevolkingsgroep van circa 2,5 miljoen mensen werd na zes bezettingsjaren door velen verzezelvigd met het gehate bezettingsregime en op hardvochtige wijze vervolgd en verdreven van de bezittingen, die vaak al decennialang, soms eeuwenlang, in familiebezit waren geweest. Het lot van deze verdrevenen, die in de Bondsrepubliek een pressiegroep vormden en vroegen om rechtsherstel, heeft tot voor kort de Duits-Tsjechische relatie belast.

Terreur

Klement Gottwald, de leider van de communisten na 1948, behoorde tot de Stalinistische school. Onder zijn regime werden duizenden andersdenkenden, maar ook veel veteranen die aan westers geallieerde zijde hadden gevochten, vervolgd. Showprocessen en terreur waren aan de orde van de dag.

Duizenden verdwenen voor jaren achter de tralies. Tsjechoslowakije liep in de pas van Moskou totdat, na

* De auteur is defensie-attaché voor Tsjechië en Slowakije.

Deze bijdrage kwam tot stand in nauwe samenwerking met luitenant-kolonel J. Vána, hoofd van de Afdeling Integratie in de NAVO van de Tsjechische Generale Staf en majoor M. Vlach van de Afdeling voor Samenwerking en Integratie met de NAVO en de EU van het Tsjechische ministerie van Defensie.

		TSJECHIË	NEDERLAND
Inwoneraantal:		10,3 miljoen	15,8 miljoen
Oppervlakte:		78.864 km ²	41.526 km ²
Bruto Nationaal Produkt (1999):		1.397,9 miljard CZK (ca. 85,27 miljard NLG)	776,1 miljard NLG
Defensie Budget:	1999	39,34 miljard CZK (ca. 2,4 miljard NLG)	14,14 miljard NLG
	2000	41,18 miljard CZK (ca. 2,5 miljard NLG)	14,19 miljard NLG

Afb. 1 Vergelijking Tsjechië versus Nederland

de val van Khrushchev in 1964, men voor het eerst weer andere en meer hervormingsgezinde geluiden durfde te laten horen. Er ontstond onder Tsjechische intellectuelen een stroming die aanstuurde op een democratiseringsproces. Onder hen bevond zich ook de schrijver Vaclav Havel, de huidige president van de Tsjechische Republiek. In januari 1968 nam de Slowaak Alexander Dubcek de leiding van de partij over en sloeg een duidelijk nieuwe, door Moskou niet gewaardeerde, weg in. Deze periode werd bekend als de 'Praagse Lente', die op 20 augustus 1968 resulteerde in het binnenvallen van Tsjechoslowakije door Sovjettroepen en militaire eenheden van vier andere lidstaten van het Warschaupact. Dubcek moest in april 1969, nadat hij eerder in Moskou al op het matje was geroepen, het veld ruimen voor een nieuwe leider, Gustav Husak, die danste naar de pijpen van het Kremlin.

Opnieuw volgde een periode van vervolging, processen, opsluitingen, uitsluitingen en afrekeningen. Ook ditmaal verloren duizenden hun functie. Hoge ambtenaren en militairen konden een baan zoeken als chauffeur of klerk; allen kwamen terecht in functies van waaruit ze geen enkele invloed meer konden uitoefenen op de politiek. Deze periode van vervan-

ging van functionarissen en bijsturing van Tsjechoslowakije wordt ook wel de 'normalisatie' genoemd en duurde tot 1970. In december 1987 werd Husak opgevolgd door Milos Jakes, een tegenstander van hervormingen, die zich ontpopte als een harde heerser. Inmiddels had men twintig jaar geleden onder het autoritaire communistische regime.

Charta 77

Na het mislukken van de 'Praagse Lente' trachtte een groep van hervormers hun krachten te bundelen en hun ideeën uit te dragen via een onafhankelijke beweging, die bekend werd onder de naam 'Charta 77'. De uitstraling van de in de Sovjet-Unie geïntroduceerde hervormingsprogramma's van het midden van de jaren tachtig, bekend als perestrojka en glasnost (van Gorbachov), alsmede het onvermogen van de regeringen Husak en Jakes om de verslechterende economische situatie in het land te verbeteren, leidden tot ineenstorting van de communistische partij en tot het begin van de 'Fluwelen Revolutie' op 17 november 1989. Dit gebeurde acht dagen na de val van de Muur en nadat in de omringende voormalige Warschaupactlanden reeds grote veranderingen hadden plaatsgevonden.

De demonstraties groeiden met de dag en het inmiddels uit toonaangevende leden van Charta 77 geformeerde 'Burgerforum' nam de coördinatie van politieke activiteiten op zich. Havel, die als belangrijkste onderhandelaar was opgetreden tussen de diverse groeperingen, werd op 29 december 1989 gekozen tot president en Dubcek werd benoemd tot parlementsvoorzitter.

Tijdens vrije verkiezingen in 1990 werd het nieuwe bewind bevestigd. In de nieuw ontstane situatie diende ervoor gewaakt te worden dat functionarissen die betrokken waren geweest bij schendingen van de mensenrechten, niet konden terugkeren naar belangrijke posities. Daarom werd in 1991 een 'doorlichtingswet' aangenomen die bepaalde dat wie in een functie had gewerkt binnen een organisatie die kon worden gerekend tot het onderdrukingsmechanisme in de jaren 1948-1989 (met uitzondering van 1968), gedurende vijf jaren geen (hogere) overheidsfunctie mocht bekleden. Deze termijn werd in 1996 door het Tsjechische parlement verlengd tot het jaar 2000.

Reeds in 1990 bleek dat de landsdelen die samen de Federatieve Republiek Tsjechoslowakije vormden, uiteenlopende richtingen wensten in te slaan.

		1998	1999	2000
MoD	Totaal	78000	72000	68000
	Militair	57000	52000	50000
	Burgers	21000	20000	18000
Landmacht		24000	23500	23000
Luchtmacht		15000	14000	12000

Afb. 2 Aantallen Defensiepersoneel in Tsjechië

Na de verkiezingen van juni 1992 werd het duidelijk dat de kloof tussen Tsjechen en Slowaken niet kon worden overbrugd, hetgeen leidde tot de 'Fluwelen Scheiding' op 1 januari 1993. Tsjechië en Slowakije werden twee onafhankelijke republieken.

Weg van Moskou

Al in het jaar 1991 waren de laatste Sovjet-militairen uit Tsjechoslowakije vertrokken en koos het land voor een beleid dat gericht was op integratie in West-Europese structuren, zoals de Europese Unie en de NAVO. Dit beleid werd na de scheiding van beide landen voortgezet en geïntensiveerd, met Vaclav Havel in een voortrekkersrol. Een van de genomen stappen was de deelname aan het PvV-programma (Partnerschap voor Vrede) in 1994. In het samenwerkingsverband Visegrad (Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije) coördineerde men onderling maatregelen welke moesten worden genomen om het NAVO-lidmaatschap te verwerven. Tijdens de NAVO-top in Madrid, in juli 1997, werden Polen, Hongarije en Tsjechië uitgenodigd toe te treden. Sedert het begin van de Tsjechische deelname aan het PvV-programma waren haar doelen duidelijk: integratie in de NAVO en 'spreken over ons, met ons en met ons over anderen', in plaats van 'over ons, zonder ons' zoals dat was gebeurd in 1938.

De situatie in 1989

Tot 1989 was het verdedigingsconcept van Tsjechoslowakije gebaseerd op de bipolaire deling van Europa (NAVO versus Warschaupact). Tot 31 december 1989 behoorden de strijdkrachten nog tot het eerste operationele (offensieve) echelon van het Warschaupact. Van het totaal der landstrijdkrachten bevond 85 procent zich in het Militair District West, dat bestond uit Bohemen en Moravië, terwijl het resterende deel zich bevond in Slowakije, dat Militair District Oost werd genoemd. Tsjechoslowakije kende vijftien verschillende typen divisies en de strijdkrachten beschikten over 210.000 man, 4500 tanks, 4900 pantservoertuigen, 3400 artilleriesystemen en 687 vliegtuigen, die waren verdeeld over zestien permanente velden.

De periode 1990-1992

Op 19 november 1990 werd een nieuwe militaire doctrine goedgekeurd, die richting moest geven aan opbouw en reorganisatie van de Tsjechoslowaakse strijdkrachten.

Deze periode stond voor defensie in het teken van verhuizing van eenheden, reorganisaties en reducties. De gemengde divisies werden gereorganiseerd naar vier gemechaniseerde divisies, drie tankdivisies, een gemotoriseerde divisie en een infanterie-divisie, terwijl de overige zes divisies

geen wijzigingen ondergingen.

De luchtmacht hief twee regimenten op en het overige deel werd gegroepeerd over nu nog twaalf velden. Het CFE-verdrag van 17 juli 1992 droeg ook bij aan de noodzaak tot het reduceren van wapensystemen. De plafonds voor Tsjechoslowakije werden vastgesteld op 1435 tanks, 2050 ACV (gepantserde gevechtsvoertuigen), 1150 artilleriesystemen, 345 gevechtsvliegtuigen en 75 aanvalshelikopters. Het overtollige materieel werd, in afwachting van vernietiging, opgeslagen in depots.

De periode van de scheiding, 1992-1993

Op basis van de overeenkomst tot scheiding van de militaire boedel werd op 1 november 1992 een begin gemaakt met het verplaatsen van grote hoeveelheden militair materieel van het Commando West naar het Commando Oost en omgekeerd. Op 20 december 1992, kort voordat de scheiding een feit werd, was deze operatie voltooid. In totaal waren 2324 treintransporten en 117 colonnes nodig geweest om het materieel op de locatie van de nieuwe eigenaar te krijgen. Het gehele proces werd op 31 oktober 1993 afgerond, zonder dat overigens een oplossing werd gevonden voor de verdeling van de archieven van de militaire inlichtingen- en contra-inlichtingendiensten. →

De periode 1994-1996, transformatie en opbouw

Per 1 januari 1993 bestonden de strijdkrachten van de nieuwe soevereine Republiek Tsjechië uit twee tankdivisies (onder de sterkte), drie gemechaniseerde divisies (waarvan één onder de sterkte), een raketregiment, twee artilleriebrigades, vier geniebataljons, twee NBC-brigades, een verbindingsbrigade, twee onderhouds- en herstelbrigades, twee logistieke ondersteuningsbrigades en twee geneeskundige brigades. Voor de luchtmacht en luchtverdediging bleven een gemengd luchtkorps, twee luchtverdedigingsdivisies, een luchtmacht-trainingsregiment en een luchttransportregiment over. Verder beschikte het ministerie van Defensie nog over civiele verdedigingseenheden, spoorwegtroepen, en bewakingseenheden voor militaire installaties.

Het ontstaan van twee afzonderlijke republieken noopte tot de opbouw van een krijgsmacht, toegesneden op Tjechië's veiligheidsbehoefte. Het Tsjechische militaire transformatieproces begon formeel op 1 juli 1993 en beoogde te worden afgerond in 1996. Nieuwe staven werden opgericht en eenheden veranderden voor een deel opnieuw van locatie. In Tabor werd het Command West opgericht en in Olomouc het Commando Centraal. De landstrijdkrachten zouden uit de volgende formaties gaan bestaan: een Rapid Reaction Brigade, vijf gemechaniseerde brigades en dertien territoriale verdedigingsbrigades.

De luchtmacht werd verdeeld over vijf velden ten behoeve van tactische luchtmacht, gevechtsvliegtuigen, vliegeropleiding, helikopters en transportvliegtuigen. Opnieuw volgde een opheffing van eenheden. Dit keer twee divisiehoofdkwartieren van de luchtverdediging, drie infanteriedivisies, een gemechaniseerde divisie en de spoorwegtroepen. In 1995 zouden een gemechaniseerde brigade en een territoriale verdedigingsbrigade moeten worden opgericht. De personele sterkte (CFE-plafond voor Tsjechië: 93.333) zou van 105.522 personen

(per 1 januari 1993) geleidelijk moeten worden teruggebracht tot 65.000 personen gedurende het transformatieproces. Maar het transformatieproces werd in 1996 niet beëindigd.

Uit het eerste Witboek van het ministerie van Defensie, uit 1995, viel zonneklaar af te leiden wat de doelen voor de toekomst waren en welk belang het ministerie hechtte aan de West-Europese organisaties waarvan zij deel wensten uit te maken.

Seeking its place in the security system of Europe and the world the Czech Republic derives first of all from historical, cultural and economic traditions of contacts with the Western civilizations. The Czech Republic actively implements its duties resulting from membership in international organizations and simultaneously strives for admission to further European and Euroatlantic institutions.

En ook:

Full NATO membership is a primary objective of the Czech Republic in ensuring its security,

aldus het Witboek. Het was de Tsjechen al snel duidelijk dat NAVO zich tijdens de topbesprekingen in Londen (6 juli 1990) en Rome (8 november 1991) aan het heroriënteren was, als reactie op de gewijzigde situatie in Europa. Door het uiteenvallen van het Warschaupact bleef er in Europa maar één bondgenootschap over, waarvan het lidmaatschap bescherming leek te bieden tegen mogelijke agressie door derde landen. Het was zaak om daar aansluiting bij te zoeken. Vertegenwoordigers van de Tsjechische en Slowaakse Federale Republiek waren dan ook aanwezig bij de openingsceremonie van de NASR (Noord-Atlantische Samenwerkingsraad) in 1991.

Vanaf januari 1994 werd de mogelijkheid geboden aan NAVO-leden en andere landen in Europa om deel te nemen aan het PvV-programma,

waarvan Tsjechië sedert het tekenen van het 'framework document' op 10 maart 1994 actief gebruik maakt. Gelijktijdig met het opbouwen van de contacten met NAVO kwamen in de eerste helft van de jaren negentig bilaterale militaire samenwerkingsprogramma's tot stand. In 1995 had Tsjechië reeds met 23 landen afspraken gemaakt over een bilateraal programma, dat overigens niet met alle landen even intensief was. Met Nederland wordt sinds 1994 bilateraal samengewerkt.

De Top van Madrid (1997) tot de toetreding (1999)

Tijdens de Top van Madrid, op 8 juli 1997, ontvingen Tsjechië, Hongarije en Polen een uitnodiging om toe te treden tot de NAVO. De tijd na deze uitnodiging was hectisch, in het bijzonder binnen de Tsjechische defensieorganisatie. De NAVO leek te streven naar een datum voor uiteindelijke toetreding in 1999, maar wanneer precies bleef lang onduidelijk. Verder hadden de drie geïnviteerde landen de wens kenbaar gemaakt om allen op hetzelfde moment lid te willen worden.

Lidmaatschap bracht verplichtingen met zich mee. Er diende aan eisen te worden voldaan die moeilijk haalbaar (b)leken. Na de uitnodiging om lid te worden, werd met NAVO onderhandeld over de voorwaarden voor en consequenties van toetreding, waarvan pakketten van maatregelen die door de nieuwe leden genomen zouden moeten worden het gevolg waren.

Aanvankelijk sprak men in termen van 'Force Proposals', die na acceptatie 'Force Goals' gingen heten, en van minimum toetredingseisen, de zogeheten Minimum Militaire Eisen (MME). Het formuleren van 'Force Proposals' was een nieuwe exercitie voor de uitgenodigden. Het was onderdeel van het NAVO Defensie Planningsproces (NDPP). In de eerste helft van 1998 werden de TFG's afgestemd op de beschikbare middelen voor de komende jaren en gesynchroniseerd met het 'Concept voor de ontwikkeling van het defensieressort tot

2003 met een vooruitblik op 2008'. Om interoperabiliteit met NAVO te vergroten, waren de meeste TFG's specifiek daarop gericht.

Veel aandacht werd hierbij besteed aan de modernisering van materieel, waarbij het opvallend was dat het kostbaarste verwervingsproject de bestelling van 72 subsonische vliegtuigen van het type L-159 betrof bij de Tsjechisch-Amerikaanse producent Aerovodochody. De enorme investering die hiermee gemoeid zal zijn, heeft tot gevolg dat de eveneens noodzakelijke moderniseringsprogramma's van onder meer helikopters, tanks en infanterievoertuigen zijn verschoven naar een periode die ligt ná de aanschaf van de vliegtuigen. In totaal hadden twintig TFG's betrekking op modernisering van materieel. Uit vorenstaande is af te leiden dat veel maatregelen die voortvloeiden uit de TFG's zich zouden gaan uitstrekken over een lange periode.

De uitdagingen van integratie & sturing

Het jaarlijkse terugkerende Individuele Partnerschap Programma (IPP, sinds november 1994) was voor Tsjechië eveneens een instrument om een aantal doelstellingen te bereiken. Om dit programma meer inhoud te geven en beter af te stemmen op de individuele wensen van de toetreders werd het in 1998 gemodificeerd tot het zogeheten 'Reinforced IPP'. Ook dankzij dit programma kon meer aandacht worden besteed aan onder meer luchtverdediging, 'air space management', democratische controle over de strijdkrachten, het defensie-planningsproces, materieelverwervingsprocessen, operationele logistiek, infrastructuur, opleiding en doctrine. De nadruk kwam daarbij te liggen op maatregelen die waren verwoord in de TFG's 1998.

Een verdere inventarisatie van te nemen maatregelen toonde al spoedig

aan dat het PvV-programma weliswaar veel goeds had gebracht, maar dat de veelheid aan maatregelen die nog genomen moest worden op uiteenlopende gebieden (niet alleen binnen het ministerie van Defensie) een last was waarop de Tsjechen zich misschien wel hebben verkeken. Het vereiste veel meer dan alleen maar goede coördinatie tussen ministeries van Defensie en Buitenlandse Zaken. De wetgeving zou moeten worden aangepast (justitie, binnenlandse zaken), grensoverschrijdende activiteiten door militaire eenheden zouden mogelijk moeten zijn, de interoperabiliteit met NAVO zou moeten worden vergroot (defensie, industrie en handel), opleidingen zouden moeten worden aangepast en communicatie met NAVO moest mogelijk zijn vanaf de dag van toetreding ('National Security Authority', communicatie, screenings, veiligheidsdiensten). Tevens zouden voldoende middelen ('resources') ter beschikking moeten staan om alle

Afb. 3 Tsjechische militairen tijdens een oefening (Foto: J. Prochazha)

Afb. 4 Geïmproviseerde graven (Foto: J. Prochazha)

maatregelen te kunnen realiseren (financiën). Binnen de Tsjechische regering werd een interdepartementaal 'High Level Committee' (HLC) opgericht om op te treden als centraal aansturingsmechanisme, dat uiteindelijk een cruciale rol speelde in het gehele toetredingsproces.

Taalproblemen

Een belangrijke beslissing was het in het leven roepen van permanente en tijdelijke organisatiestructuren, die moesten zorgdragen voor implementatie van de werkzaamheden en acceptatie van de doelstellingen door het personeel van hoog tot laag. Een bemoeilijkende factor was het onvermogen van het gros van de officieren om documenten in het Engels te lezen. Een omvangrijk taalopleidingsprogramma werd opgetuigd om dit soort essentiële tekortkomingen op te vangen. Dit leek eenvoudiger bedacht dan gedaan en zelfs anno 2000 zijn er

niet veel meer dan circa driehonderd officieren binnen de Generale Staf die het Engels machtig zijn op Stanagniveau 2 of meer.

Als gevolg hiervan moest men tijdrovende vertalingen van honderden kilo's documenten laten maken door – niet immer professionele – vertalers, die veelal slechts ten dele waren geëquipeerd om zich probleemloos door de wirwar van NAVO-afkortingen, begrippen en definities heen te slaan, met als voornaamste doel de beleidsvormers en beslissers de juiste informatie tijdig aan te bieden. Een groot deel van de materiedeskundigen beheerste en beheerst nog steeds geen Engels, wat de verwerking van technische documenten er niet eenvoudiger op maakt.

Bovendien waren vertalers minder goed dan materiedeskundigen in staat om te bepalen waar de vertaalpriori-

teiten lagen, waardoor onnodig vaak een minder belangrijk document ten onrechte voorrang kreeg. Ook ontstond het gevaar dat een kleine, selecte groep van ingewijden door hun taalvaardigheden het alleenrecht leek te krijgen om zich bezig te kunnen houden met NAVO-aangelegenheden, terwijl voor de rest van de strijdkrachten het iedere dag 'business as usual' zou zijn.

Draagvlak

Door zoveel mogelijk militairen te informeren over het toetredingsproces en de daarmee samenhangende veranderingen probeerde men het draagvlak voor de hervormingen binnen de organisatie te verbreden. Een bijkomstigheid was dat de steun onder de bevolking om toe te treden tot NAVO in de periode na de Top van Madrid afnam, enerzijds vanwege het slechte imago van Tsjechische militairen en anderzijds door de negatieve

invloed die uitging van de ontwikkelingen rond het conflict op de Balkan. Daarom werd in september 1997 door het ministerie van Defensie een communicatieplan opgesteld om de bereidheid onder de bevolking om toe treden tot de NAVO te vergroten. Tot de maatregelen behoorden het opzetten van een website, een verbeterde informatiestroom van Defensie naar de media, het beïnvloeden van beleidsmakers, overlegsessies met politici en een groot pakket van maatregelen om de interne communicatie binnen defensie te verbeteren.

1999, het jaar van het NAVO-lidmaatschap

Uiteindelijk werden Tsjechië, Polen en Hongarije op 12 maart 1999 lid van de NAVO. Van veel geplande feestelijkheden kwam niets terecht door het begin van de luchtacties van de NAVO in de Balkan. Het nieuwe lid Tsjechië had zich nog maar nauwelijks gecommitteerd aan het bondgenootschap en daarvoor eenheden 'geëarmarked' of de NAVO-luchtacties begonnen een negatieve uitwerking te krijgen op de steun voor de toetreding onder militairen en bevolking.

Door de eerder genoemde publiciteitscampagne, die in 1997 van start was gegaan, hadden de Tsjechen een redelijk beeld van de voorgenomen bijdragen aan NAVO, uitgedrukt in eenheden. Weliswaar zouden niet alle eenheden op de dag van toetreding kunnen worden ingezet, maar het gevaar om meegesleept te worden in een conflict begon plotseling tot velen door te dringen.

In februari 1999 verscheen een nieuwe veiligheidsstrategie van de regering, waaraan het volgende is ontleend:

The Czech Republic's membership in NATO helps substantially to enhance and expand the potential for its security policy, particularly through its involvement in the Alliance's political and security

consultations and its defence planning system. The Czech Republic will thus carry out its security policy in consultations and interaction with the other NATO members. By the same token, it will plan, prepare and carry out its defence so as to be able to honour its commitments, particularly those under Article 5 of the North Atlantic Treaty, and take part in NATO operations also outside the territory of its members states. The deployment of Czech armed forces in foreign countries is subject to approval by the Czech Parliament.

En verder:

The Czech Republic identifies with the extended concept of security as formulated in the NATO Strategic Concept, and is ready to honour its obligations ensuing from the North Atlantic treaty.

Maar het 'commitment' dat in de strategie was vastgelegd, werd voorlopig aan banden gelegd door achterblijvende wetgeving. De Tsjechen wisten dat zij hun geloofwaardigheid als volwaardig lid van de NAVO niet konden handhaven wanneer de wetgeving niet zou worden aangepast en stelden in hetzelfde document:

legislative prerequisites of the system consists in the definition of its various components, and their functions and interconnections, in generally applicable legal regulations. In respect of external security, this involves, in the first place, the passing of the legal acts pertaining to the Czech Republic's accession to NATO.

Een achttal 'militaire wetten' werd aan het eind van 1999 aangenomen, gedeeltelijk om een begin te maken met het creëren van voorwaarden voor de aanpassing van de strijdkrachten aan de NAVO en gedeeltelijk om intern orde op zaken te stellen.

Wetswijzigingen

Een aantal wetswijzigingen is mo-

menteel nog in voorbereiding, waaronder een grondwetswijziging, die wellicht meer duidelijk zal gaan verschaffen over de inzet van troepen in het kader van artikel 5 operaties.

Maar niet alleen wetgeving diende te worden aanpast. Om de TFG's 1998 en in de toekomst de Force Goals 2000 te kunnen implementeren, waren financiën nodig, die door de achterblijvende economie van de laatste jaren schaars waren. Bovendien had Tsjechië zich verplicht deel te blijven nemen aan vredesoperaties, waarover het volgende stond in de eveneens in februari 1999 gepubliceerde Militaire Strategie:

It (Tsjechië) takes part in peace-keeping and -enforcing operations of international security structures and participates in rescue, relief and humanitarian operations abroad by assigned forces up to the strength of a mechanised Battalion plus a special company, capable of being airlifted by allied assets, the aggregate number of which is up to 1000.

Lessons learned als gevolg van het toetredingsproces

De volgende algemene lessen zijn te trekken uit het toetredingsproces:

- Het formuleren en implementeren van TFG's en MME's bleek een waardevol hulpmiddel in de kleine twee jaar voor toetreding.
- Het formuleren van 'Force Goals' is zonder een behoorlijke financiële onderbouwing weinig waard. De presentatie van de nationale mogelijkheden van een kandidaatlid bij NAVO moet meer zijn dan een schoonheidswedstrijd in het schrijven van veelbelovende plannen, die vervolgens wegens gebrek aan middelen voortdurend dienen te worden bijgesteld. Het nationale budget en het daarin opgenomen deel voor defensie dienen bepalend te zijn voor wat haalbaar is. →

- Het PvV-programma werd door Tsjechië ervaren als een waardevol instrument om aan een deel van TFG's invulling te geven. Niet alle onderdelen van dit programma waren echter gericht op toetreding, zodat Tsjechië, gehandicapt door financiële beperkingen, genoodzaakt was prioriteiten te stellen voor wat betreft deelname aan het gebodene. Goede afstemming van door NAVO aangeboden PvV-activiteiten op het nationale programma voorkomt verspilling van middelen.
- Het Tsjechische ministerie van Defensie heeft in een vroeg stadium onderkend dat een groot aantal militairen op korte termijn in staat zou moeten zijn Engels te gebruiken als werktaal. Ondanks grote inspanningen van het ministerie, met steun van de Angelsaksische landen, was er een tekort aan materiedeskundigen die de Engelse taal beheersten. Veel tijdverlies en onnodig werk kan worden voorkomen door extra aandacht te besteden aan taalopleidingen.
- Om tijdig aan voorwaarden te kunnen voldoen, diende een groot aantal geclassificeerde documenten in de periode voorafgaande aan toetreding ter beschikking te komen van het toe te treden lid. Een deel van die documenten was geclassificeerd, hetgeen beperkingen op het gebied van verspreiding met zich meebrengt. Tsjechië had ervaren hoezeer de late oprichting van onder meer de NBU (het National Security Authority) nadelig had gewerkt bij het tijdig screenen van personeel, waardoor uitgifte van geclassificeerde documenten slechts beperkt kon plaatsvinden. Het tijdig tot stand komen en implementeren van relevante wetgeving kan dit proces ten goede komen.
- Het in een vroeg stadium plaatsen van contactteams bij de diverse NAVO-hoofdkwartieren en -organen heeft Tsjechië ongetwijfeld voordelen bezorgd. Dergelijke teams dienen uiteraard te beschikken over goede verbindingen met hun eigen

ministerie en in staat (taal en werkervaring) te zijn adequaat in te spelen op de mogelijkheden die door NAVO worden geboden.

- Kern van de meeste problemen in Tsjechië was de achterblijvende nationale wetgeving. Er wordt nu weliswaar een inhaalslag gemaakt, maar nog steeds zijn er hiaten te constateren, die een ander manier van werken tot gevolg heeft tussen Tsjechië en oudere NAVO-leden dan wenselijk is. Op het moment dat dit artikel werd geschreven, had Tsjechië bijvoorbeeld de NAVO- 'Status Of Forces Agreement' nog niet geratificeerd. Ook de grondwet vereist vermoedelijk nog aanpassing. Het is voor toekomstige leden dan ook aan te bevelen in een eerder stadium dan dat in Tsjechië het geval was de noodzakelijke wetswijzigingen door te voeren.
- Er waren in de twee jaren voorafgaande aan toetreding wel multinationale teams op bezoek geweest die keer op keer de vorderingen tegen het licht hielden en adviserend optraden, maar een meer geïnstitutionaliseerde aanpak ware wellicht voor Tsjechië wenselijker geweest. Een speciaal managementteam als vast aanspreekpunt, onder eenhoofdige leiding op een redelijk hoog niveau binnen NAVO zou werkzaamheden en coördinatie wellicht kunnen vereenvoudigen.
- Het toetredingsproces overschrijdt meerdere beleidsterreinen. Niet alleen het ministerie van Defensie is bij het toetredingsproces betrokken, ook de ministeries van Buitenlandse Zaken, Justitie en Financiën dienen zich voor de toetreding te committeren. Het PvV-programma was tot dan toe vooral intern defensie gericht.

De toekomst van de Tsjechische strijdkrachten

Natuurlijk heeft het NDPP voor Tsjechië gevolgen voor de toekomst. Het

mag duidelijk zijn dat Tsjechië slechts tien jaar na de 'Fluwelen Revolutie', door het toetreden tot de NAVO, na een reeks van reeds geheel of gedeeltelijk uitgevoerde reorganisaties, opnieuw werd genoodzaakt de nationale plannen op het gebied van defensie en veiligheid bij te stellen om vervolgens opnieuw een nieuwe reeks van hervormingen aan te kondigen en te implementeren. Anno 2000 heeft de Tsjechische Generale Staf vier prioriteitsgebieden gedefinieerd voor de komende jaren.

Personeelsbeleid (Prioriteit 1)

Hieronder vallen met name professionalisering en medische zorg. In 1993 ging een proces van professionalisering van start dat zich vooral richtte op het uitzenden van troepen. Inmiddels heeft bijsturing hiervan plaatsgevonden en wordt veel aandacht besteed aan de werving van beroepspersoneel voor de eenheden die behoren tot de Immediate Reaction Forces en de Rapid Reaction Brigade.

Onder het huidige beroepsdeel van het militaire personeel (36 procent) komen naar verhouding veel medische klachten voor, vooral hartstoeornissen en overgewicht. De preventieve medische zorg zal in de komende jaren aanzienlijk worden uitgebreid en het aantal medische controles zal worden geïntensiveerd. Tevens wordt de regeling voor preventieve medische 'rehabilitatie' (twee weken per jaar, buiten het normale verlof) verruimd.

Doctrine (Prioriteit 2)

De nieuwe militaire doctrine is momenteel in voorbereiding en zou naar verwachting in de tweede helft van 2000 in concept gereed moeten zijn. In deze doctrine zullen de verplichtingen van de Tsjechische strijdkrachten, als gevolg van de toetreding tot de NAVO, duidelijk zijn verwoord. De doctrine zal een logisch vervolg zijn op de in februari 1999 uitgekomen Veiligheidsstrategie en Militaire Strategie en als leidraad gaan dienen voor specialisten in de ressorts personeel, inlichtingen, operatiën, logis-

Afb. 5 Een van de grootste moderniseringsprojecten van de Tsjechische strijdkrachten is de introductie van het L-159 vliegtuig

tiek, command- en control en opleidingen.

Opleidingen en oefeningen

(Prioriteit 3)

De in 1999 gehouden oefeningen Cooperative Guard '99 en Morava

'99 hadden mede tot doel bestaande procedures te verbeteren. De oefeningen, die respectievelijk betrekking hadden op een scenario voor een vredesoperatie met VN-mandaat en een NAVO-optreden om de gevechtsgevechtigheid van de strijdkrachten te

beoordelen, toonden aan dat vooral op de gebieden mobilisatievermogen, wetgeving en operationele logistiek verbeteringen dienen te worden aangebracht. Er wordt groot belang gehecht aan het opleiden met behulp van simulatoren. Nu reeds worden deze technieken gebruikt voor onder meer schietopleidingen, rij-opleidingen, en op beperkte schaal voor staftraining. Het op grotere schaal gebruik maken van simulatietechnieken moet gaan leiden tot een bezuiniging op het oefenbudget. Aan de Militaire Academie in Brno worden voorbereidingen getroffen om in de komende jaren CAX-oefeningen te houden om bataljonsstaven te trainen. Er is aanzienlijke voortgang geboekt bij het verhogen van het aantal vliegreuren. Ten opzichte van 1998 nam het aantal toe met 7803 uur. Men dient echter te bedenken dat veel problemen die van invloed zijn op het aantal vliegreuren nog moeten worden opgelost, waaronder: de onderhoudsproblematiek van het vliegtuig L-39, de verwerving van reservedelen voor helikopters en vliegtuigen, de vervanging van vliegtuigen, waarvan de levensduur afloopt en de vervanging van speciale uitrusting, waaronder parachutes.

Herstructurering van de strijdkrachten (Prioriteit 4)

Het plan voor de herstructurering van de strijdkrachten is door de regering goedgekeurd. Hieraan ten grondslag liggen de eerder genoemde TFG's en het 'Concept voor de opbouw van de strijdkrachten tot 2003'. Voor wat betreft de Immediate Deployment Force zijn de NBC-compagnie, een ondersteuningseenheid, logistieke liaisongroepen, een MP-detachement en een vlucht helikopters inzetgereed. De Rapid Deployment Force beschikt inmiddels over een commandocompagnie, twee nationale ondersteuningseenheden, luchtverdedigings-eenheden voor NATINADS (NATO Integrated Air Defence System), een vlucht transportvliegtuigen, een vlucht MIG-21, een pontongeniebrigade, twee genieregimenten en een veldhospitaal. →

De herstructurering wordt de komende jaren voortgezet. Vanwege de financiële restricties zijn vijf projecten als problematisch gedefinieerd: verdere bijdragen aan het grondluchtverdedigingsstelsel, NBC-bescherming, modernisering van de T-72 tanks, de luchtmachtbijdrage aan de Rapid Reaction Force, en nationale logistieke ondersteuning van de Reaction Forces.

Voor al deze prioriteiten is uit het jaarlijkse totale Tsjechische defensiebudget van, omgerekend, ongeveer 2,2 miljard gulden een verdeling voorzien in ongeveer 73 procent exploitatiekosten (meer dan 1,6 miljard gulden, waarvan in ieder geval ongeveer 22 procent personele exploitatie in lonen; 8,5 procent pensioenen en de rest opgaat aan materiële exploitatie). Voor investeringen in groot materieel blijft ongeveer 22 procent over van het totale defensiebudget. Van deze jaarlijks iets meer dan 400 miljoen gulden beschikbaar voor investeringen in groot materieel wordt, zoals eerder opgemerkt, het grootste deel gebruikt voor de aanschaf van vliegtuigen.

De integratie gaat verder

Misschien verwacht u onder dit kopje uitspraken over toekomstige kandi-

daattoetreders. Die vindt u hier niet. Ik wil de lezer er slechts op attenderen dat het integratieproces van Tsjechië nog lang niet is afgelopen. Zoals vermeld, blijkt hebben de meeste 'Force Goals' betrekking op een periode van enkele tot vele jaren. De bescheiden euforie in de Tsjechische pers na de toetreding is weggeëbd en het merendeel van de bevolking beseft vermoedelijk niet dat het meeste werk nog moet worden verricht.

De steun die Tsjechië in de jaren voor toetreding van veel NAVO-landen heeft gekregen, zal het land ook in de toekomst hard nodig hebben om aan alle doelstellingen op zodanige wijze invulling te kunnen geven dat Tsjechië zich een volwaardig lid weet en dat de andere leden weten er een volwaardig lid te hebben bijgekregen. Tsjechië heeft echter niet alleen steun nodig van de NAVO-landen. Tsjechië biedt ook wat aan de NAVO: de ligging in midden-Europa, het goede nabuurschap, de specialistische kennis en capaciteit op het gebied van NBC-opsporing en -bescherming die zelfs de Amerikanen tijdens de Golfoorlog niet onbekend is gebleven, en de uitstekende research- en technologie-faciliteiten met inbegrip van het hoogwaardig personeel van de Tsjechische onderzoeksinstituten moeten hier genoemd worden.

Bovendien kan Tsjechië als NAVO-lid, vanuit haar positie als een van de voormalige Visegradlanden (met Slowakije bestaat nog steeds een speciale band), als voormalig V3-land (Hongarije, Tsjechië en Polen werden als eerste uitgenodigd om NAVO-lid te worden) én voormalig PvV-Partnerland met haar kennis en ervaring een waardevolle bijdrage leveren voor zowel de NAVO- als de PvV-Partnerlanden bij het voortgaande PvV-programma en bij een mogelijke verdere uitbreiding van de NAVO.

Polen: een nieuwe NAVO-partner aan het begin van een nieuwe eeuw

kolonel D.W. Hoekendijk MLD*

Geschiedenis in vogelvlucht

Op 11 november 1918 werd in Warschau de Tweede Poolse Republiek uitgeroepen en voor het eerst sinds het van de kaart verdwijnen van Polen na de derde Poolse deling in 1795, bestond er weer een onafhankelijk Polen. Uit delen van het voormalige Duitse, Russische en Oostenrijkse keizerrijk werd de nieuwe Republiek samengevoegd.

De westelijke grens lag vrijwel vast, maar in het oosten lag dat anders. Van de in totaal zes grensoorlogen die in de periode 1918-1921 werden uitgevochten, had alleen de Pools-Russische oorlog in dit kader een meer dan lokale en zelfs internationale betekenis. De Russische revolutie wilde zich met militair geweld uitbreiden naar het westen en bedreigde daarbij als eerste wederom Polen. Ondanks aankondigingen in de Duitse pers in Berlijn dat Warschau was gevallen, bracht het Poolse tegenoffensief onder leiding van maarschalk Jozef Pilsudski tussen 14 en 25 augustus 1920 het wonder van Warschau tot stand en versloeg het Rode Leger vernietigend voor de poorten van de stad.

Er volgde een verdere veldtocht die er uiteindelijk toe leidde dat – na de wapenstilstand op 10 oktober 1920 – op 18 maart 1921 bij de vrede van

Riga ook de oostelijke grens van de Tweede Republiek kon worden vastgelegd, die ongewijzigd is gebleven tot september 1939.

De oprichting van deze republiek betekende op zich een gigantische inspanning om van deze drie gebieden wederom één staat te maken. Zo waren er in totaal zes verschillende valuta in omloop, vijf verschillende administratieve regio's, vier talen in gebruik in het leger, drie verschillende juridische systemen en twee niet op elkaar aansluitende spoorssystemen. Maar het ideaal van één Poolse staat was eindelijk gerealiseerd na vele jaren geduldig wachten en vele neergeslagen opstanden.

Op 1 september 1939 werd Polen opnieuw onder de voet gelopen door de Duitsers en op 17 september viel ook de Sovjet-Unie Polen weer binnen. Na 28 dagen van felle gevechten, belegeringen en veldslagen, waar wij in Nederland zeer slecht van op de hoogte zijn, moest Polen capituleren. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog viel Polen, conform de afspraken van de geallieerden op Jalta in februari 1945, onder de Sovjet-invoedsfeer en begon wat de Polen nu noemen de 'Sovjet-bezetting'.

Na de val van de Berlijnse Muur op 9 november 1989 kwam hier al snel een einde aan. Grote veranderingen in de Poolse samenleving volgden elkaar daarna in een hoog tempo op. Ruim een jaar geleden, op 12 maart 1999, werd Polen één van de drie nieuwe

lidstaten van de NAVO. Ondanks de kort daarna uitgebroken Kosovo-crisis bleef de steun voor het NAVO-lidmaatschap onder de Poolse bevolking en bij de Poolse politici onveranderd hoog.

Zowel uit de oude als uit de meer recente Poolse historie wordt duidelijk dat de Polen zich altijd al meer als een deel van West-Europa dan van Oost-Europa beschouwden. De EU-toetreding op korte termijn in de periode 2003-2006 is iets wat in Poolse perspectieven eveneens een logisch gevolg is en moet zijn.

Het nieuwe Poolse strategisch concept

Sinds de toetreding van Polen tot de NAVO was de noodzaak van een nieuw strategisch concept duidelijk. De veiligheid van Polen moet hedentendage gezien worden in het raamwerk het Handvest van de Verenigde Naties, de OVSE-overeenkomsten en het NAVO-verdrag. De nieuwe Poolse defensiestrategie vormt een combinatie van de integratie in de Europese veiligheidsstructuren en vergaande samenwerking in regionale en sub-regionale verbanden met andere niet-NAVO landen.

Men acht het noodzakelijk om hierbij alle potentiële dreigingen te bezien. Men concentreert zich hierbij niet alleen op de directe strategische omgeving maar ook op de verder verwijderde. In relatie tot deze dreigingen worden de nieuwe strategische concepten ontwikkeld en op basis

* De auteur is momenteel Defat, tevens Lamat, Marat en Lumat te Warschau en behaalde in 1999 de titel Master of Learning and Development (MLD) bij het Tilburg Institute for Advanced Studies (TIAS/KUB).

	Polen	Nederland
Oppervlakte	312.683 km ²	41.526 km ²
Inwoners totaal	38.6 miljoen	15.6 miljoen
Inwoners per km ²	119	381
BNP	125 miljard \$	403 miljard \$
BNP per inwoner	3.230 \$	25.850 \$
inflatie 90-97	15,9%	2,2%
kosten levensonderhoud (New York = 100 / 311297)	60	94

*) Bron: The Economist, World in Figures, 1999 edition.

Tabel 1 Vergelijking Polen - Nederland

hiervan wordt de nieuwe Poolse defensieplanning opgezet en uitgevoerd.

Nationale doelstellingen

Het doel van de Poolse nationale veiligheids- en defensiepolitiek is het creëren van een gunstige situatie voor de realisatie van de nationale doelstellingen en deze te beschermen tegen crisis- en oorlogsdreiging. Er worden in de nog in ontwikkeling zijnde Nationale Defensie Strategie vermoedelijk de volgende drie basisconcepten onderkend: een preventieve, stabiliserende strategie; een crisisstrategie, en een defensieve strategie.

Deze drie concepten zijn in lijn met het strategisch concept van NAVO. Aan de andere kant geven zij invulling aan het hogere (!) Poolse nationale belang. Het is echter belangrijk te constateren dat men hierbij nog spreekt van een hoger nationaal belang boven een eventueel NAVO-belang.

De essentie van de preventieve, stabiliserende strategie is het tijdig onderkennen en onderzoeken van strategische uitdagingen en/of dreigingen en hun potentiële oorzaken. Dit moet leiden tot mogelijkheden om preventieve acties te ondernemen, en zo ontwikkelingen tegen te gaan die kunnen leiden van een mogelijke dreiging tot een echt conflict.

In de crisisstrategie worden mogelijk drie soorten crises onderkend: een crisis dichtbij, met het risico van een 'spill-over' naar Polen zelf; een crisis dichtbij een NAVO-bondgenoot, en een crisissituatie elders in de wereld. Om de doelstellingen van de crisisstrategie te realiseren wil Polen in staat zijn om crisisbeheersingsoperaties uit te voeren, maar altijd in het kader van een internationaal optreden. Dit kan uiteraard ook in NAVO-verband zijn, maar dat is niet noodzakelijk in de Poolse visie.

Twee soorten optreden

De defensieve strategie als nieuw NAVO-lid is eenvoudig. Het *combined/joint* karakter van mogelijke toekomstige grootschalig militair optreden is van groot belang voor de ontwikkeling van de Poolse strijdkrachten in de komende jaren. Vanuit het Poolse standpunt zijn hierbij twee mogelijke soorten van optreden te onderkennen. Allereerst de deelname aan het bestrijden van een agressie tegen het NAVO-grondgebied buiten het Poolse territorium. Echter, de voor Polen nadeligste en meest gevreesde situatie is een oorlog op het eigen territorium. Deze situatie is wel de hoofdreden van het Poolse lidmaatschap van de NAVO, zowel voor de politiek als voor het grote publiek.

In de Poolse publieke opinie vormt de Russische Federatie (RF) dan ook nog

steeds de grootste bedreiging. De negatieve reacties op recente onthullingen over de vondst van nieuwe massagraven in de buurt van Katyn, nu 60 jaar na dato, door de nieuwe Russische president Poetin in een telefoongesprek met zijn Poolse ambtgenoot, onderstrepen deze gevoelens. Anderzijds doet men er alles aan om met de RF goede politieke en economische relaties te houden.

Nationaal defensiesysteem

Het Poolse nationale defensiesysteem is gebaseerd op alle aanwezige en beschikbare middelen voor de verdediging van Polen. De belangrijkste staatsorganen verantwoordelijk voor de verdediging van de Poolse staat zijn de president van de Republiek Polen (RP) en de Ministerraad. In vredetijd berust de verantwoordelijkheid voor de nationale defensie, met inbegrip van het management van de nationale defensievoorbereidingen en de uitvoering van de preventieve, stabiliserende strategie, bij de Ministerraad, in coördinatie met de president RP.

De minister voor Nationale Defensie oefent – volgens binnenkort nog aan te nemen wetsvoorstellen – het toezicht uit op de Poolse strijdkrachten, in vredetijd inbegrepen de eenheden onder operationeel NAVO-commando. De chef van de Generale Staf verliest momenteel zijn rol als opperbevelhebber en krijgt meer en meer een adviserende rol in de richting van de politieke leiding. In oorlogstijd wordt de president RP belast met de algehele coördinatie van alle nationale militaire en niet-militaire defensieactiviteiten. Het ministerie van Nationale Defensie is dan het coördinerende ministerie. Het commando over de strijdkrachten wordt in die situatie gevoerd door een dan aan te wijzen 'Commander in Chief of the Armed Forces'.

Uitgangspunten

Volgens de Poolse grondwet moeten de Poolse strijdkrachten garant staan

voor de onafhankelijkheid van de staat Polen, de territoriale integriteit, de veiligheid en de onschendbaarheid van de nationale grenzen. Ook moeten zij erop voorbereid zijn om diverse opdrachten uit te voeren in het kader van internationale (vrede-) operaties. Alle overige organisaties, bureaus en agentschappen binnen de staatsstructuur die zijn belast met defensietaken, vormen de civiele verdedigingsvoorbereiding. Zij moeten in een oorlogssituatie de gunstige omstandigheden creëren die noodzakelijk zijn voor het overleven van de Poolse natie.

Hoewel Polen nu lid is van de NAVO, acht men het noodzakelijk dat Polen in staat is om zichzelf te kunnen verdedigen. Dit uitgangspunt, dat nergens zwart op wit staat, speelt bij het

denken over crises bij de Polen een grote rol en is ingegeven vanuit een historisch perspectief. Hierbij staat de wil tot het veiligstellen van het overleven als natie bovenaan. Het uit zich in opmerkingen als: 'als het ernst is komt de NAVO toch te laat'.

Poolse strijdkrachten

Behalve een topstructuur van het ministerie van Defensie (Ministers-two Obrony Narodowej of MON), waarin is inbegrepen de Generale Staf (Stabu Generalnego Wojska Polskiego), bestaan de strijdkrachten (Wojska Polskiego of WP) uit drie krijgsmachtdelen, waarvan de Poolse Marine de kleinste is. De Poolse Landstrijdkrachten (Wojska Lldowe) bestaan momenteel, naast het in 1992 opgerichte Hoofdkwartier, uit twee

militaire districten in Wroclaw en Bydgoszcz. Deze staven zijn tevens de legerkorps hoofdkwartieren, met in totaal zes divisies. Daarnaast is er één, in 1999 opgericht, Luchtmobiel en Gemechaniseerd Legerkorps in Krakow met vijf zelfstandige brigades.

De Lucht- en Luchtverdedigingsstrijdkrachten (Wojska Lotnicze i Obrony Powietrznej) zijn georganiseerd in twee luchtverdedigingskorpse, eveneens in Wroclaw en Bydgoszcz, met in totaal drie luchtverdedigingsbrigades. Deze zijn gevormd uit een combinatie van gevechtsvliegtuigen en luchtverdedigingsraketsystemen.

De Poolse Marine (Marynarka Wojenna RP) bestaat uit drie flottieljes in Gdynia, Hel en Ćwinoujœie en een

Afb. 1 De marinehaven Gdynia (Bron: M. Kluczynski)

	Landstrijdkrachten	Lucht- en Lucht- verdedigings- strijdkrachten	Marine
Omvang totaal **)	144.386	55.300	17.000
Percentage officieren	45	38	41
Percentage WO	33	35	30
Percentage NCO	21	28	29
**) standdatum: eind 1998			
Deelname NATO oefeningen			
1999	5	2	1
2000	20	5	9
Aandeel budget 2000 in procenten	51%	24,5 %	9%
in miljard PLN	5.241,4	2.513,5	921,4
*) Bronnen: The Polish Armed Forces (1998) en briefing Generale Staf (dec 99)			

Tabel 2 De Poolse strijdkrachten

marineluchtvaartbrigade in Babie-Doly. De totale huidige sterkte van de Poolse strijdkrachten bedraagt circa 200.000 personen, van wie circa 101.000 dienstplichtige soldaten met een dienstplichtduur van 12 maanden en circa 99.000 man beroepskader.

Poolse NAVO-integratie

De strategische defensieplanning wordt gerealiseerd door de regering en alle betrokken staatsorganisaties. De minister voor Nationale Defensie is – namens de Ministerraad – belast met de taak van hoofdcoördinator van de defensieplanning. Een goed voorbeeld hiervan is het aanstellen van een brigade-generaal bij de Generale Staf voor de coördinatie van alle activiteiten op het gebied van Host Nation Support.

De planning voor de inzet van de Poolse troepen 'assigned to NATO' vindt plaats in het raamwerk van de normale operationele NAVO-planning. In dit kader worden binnenkort naar verwachting de volgende documenten voltooid: 'De politiek-strategische defensierichtlijnen' en 'Het plan voor

de inzet en operaties van de Poolse strijdkrachten'.

De 'NATO force planning' wordt in Polen gezien als een goed instrument voor het ontwikkelen van het nieuwe defensieprogramma en het bijbehorende budgetteringssysteem, met inbegrip van het ontwikkelen van lange termijn en jaarlijkse programma's.

Deze systematiek is in Polen relatief nieuw. Documenten die in dit kader worden ontworpen, zijn onder meer 'Het Defensie voorbereidingsprogramma (onderhoud en verbetering van het nationale defensiesysteem voor de jaren 2001-2006)' en 'Het ontwikkelingsprogramma voor de Poolse strijdkrachten voor de jaren 2001-2006'.

De NAVO-integratie van de Poolse strijdkrachten begint nu langzaam op gang te komen. Alhoewel in de voorgaande jaren al vele maatregelen zijn genomen, is de echte integratie begonnen na maart 1999. In 1999 is voor de eerste maal een complete NAVO-planningscyclus doorlopen en heeft Polen in de NATO Defence Review Committee een multinationale goedkeuring gehad van de defen-

sieplannen, zoals die zijn voorgelegd in het antwoord op de Defence Planning Questionnaire. Directe contacten tussen de verschillende hoofdkwartieren worden nu gelegd, waarbij verschillende NAVO-hoofdkwartieren inmiddels rechtstreeks contact hebben met de krijgsmachtdeelstaven. Ook wordt er gewerkt aan integratieplannen voor de Poolse strijdkrachten. In 2000 gaan Poolse militairen deelnemen aan 62 NAVO-oefeningen. Dit waren er in 1999 nog slechts 22. Deze oefeningen variëren van Partnership for Peace (PFP) en peace-keeping oefeningen tot CPX/CAX-oefeningen met een artikel V scenario, zoals de in februari 2000 gehouden oefening Centaur-Animaux van 1 Divisie '7 December'.

Actuele knelpunten

Budgetten

Het grote aantal veranderingen in de Poolse strijdkrachten brengt een groot aantal knelpunten met zich mee. Het belangrijkste knelpunt is de modernisering van de strijdkrachten op het gebied van materieel en infrastructuur, en de onduidelijkheid over het beschikbare budget. Door de wijze waarop de begroting voor de Republiek Polen wordt vastgesteld, is het definitieve budget voor defensie veelal pas in februari of maart van het lopende jaar finaal vastgesteld. Daarnaast ontbreekt een duidelijke financiële meerjarenplanning. Het budget voor 2000 bedraagt circa 13,8 miljard PLN (1 zloty of PLN = ± 0,5 HLG). Dit is 8,83 procent van de totale begroting (8,86 procent in 1999) en 2,05 procent van het voorspelde Bruto Nationaal Product over 2000 (2,07 procent in 1999).

Bij dit BNP voor 2000, met een omvang van 676,6 miljard PLN en een staatschuld van 15,4 miljard PLN, is uitgegaan van een gemiddelde prijsstijging van 5,7 procent, een salarisstijging van 6,7 procent en een toename van de investeringen met 4,2 procent. In de Defensiebegroting zijn verder meegenomen aan de inko-

menszijde: een lening van de USA van 30 miljoen US\$, een opbrengst uit privatiseringsprojecten van 45 miljoen PLN en een opbrengst van 150 miljoen uit de verkoop van militaire infrastructuur.

Aan de uitgavenzijde van het budget gaat 33,2 procent naar personeel, 26,9 procent naar uitkeringen en pensioenen, 27,6 procent naar exploitatie (training en onderhoud), 10,6 procent naar implementatie van moderniseringsprogramma's en 1,6 procent naar andere investeringen.

Investerings

Er zijn grote materieelprojecten aangekondigd, zoals de aanschaf van een nieuw gevechtsvliegtuig, nieuwe gevechtshelikopters, nieuwe korvetten en pantservoertuigen.

Hoewel de formele start met deze projecten is gemaakt, is de financiering van dit soort grootschalige investeringsprojecten allerminst gegarandeerd. De impact van de omvang op de totale defensiebegroting van dit soort projecten is dan ook gigantisch. Daarnaast is bekend gemaakt dat voor de aanschaf van met name de gevechtsvliegtuigen fondsen beschikbaar zullen komen van buiten de defensiebegroting, waarbij over herkomst en omvang niets wordt vermeld.

Defensie-industrie

In 1999 is een contract gesloten waardoor de toren van het Britse artillerie-systeem AS-90 in Polen in licentiebouw kan worden geproduceerd en op een onderstel van Poolse origine wor-

den geplaatst. De hierdoor bereikte technologieoverdracht is de kern van de Poolse materieelpolitiek. De achterliggende gedachte hiervan is de instandhouding van de Poolse defensie-industrie. Dit zijn circa 35 grotere en kleinere bedrijven, die echter bijna allemaal verlieslijdend zijn. Deze bedrijven wil de regering op korte termijn privatiseren. Van één bedrijf wil de regering honderd procent eigenaar blijven en in acht andere ten minste vijftig procent van de aandelen behouden. De belangrijkste inbreng van een buitenlandse investeerder moet hierbij, naast een financiële injectie, een honderd procent technologieoverdracht zijn, waardoor het betrokken Poolse bedrijf zich weer op de defensiematerieelmarkt kan handhaven. →

Afb. 2 De PT-91 in actie (Bron: B-Labedy)

Bij de aanbesteding van grote materieelprojecten is dan ook de wijze waarop de lokale defensie-industrie in een project betrokken is, een belangrijk aspect. Een gedwongen sluiting van (een deel van) de defensie-industrie creëert in de Poolse visie, behalve een groot verlies van industriële capaciteit, een groot sociaal probleem van nog eens meerdere tienduizenden werklozen. Deze komen bij het relatief grote aantal huidige werklozen als gevolg van mijnsluitingen, reorganisaties in de gezondheidszorg enzovoort.

Infrastructuur

Op infrastructuurgebied moet nog veel worden gedaan. Evenals in de voormalige DDR-gebieden in Duitsland is de militaire infrastructuur in Polen ernstig verwaarloosd. Met name door Russische troepen achtergelaten complexen en terreinen zijn in een bedroevende staat van onder-

houd. Door een deel van de infrastructuur af te stoten en te verkopen aan lokale overheden is in 1999 circa 100 miljoen PLN gegenereerd ten behoeve van het modernisatiebudget van de strijdkrachten.

In 2000 hoopt men nog eens voor 80 miljoen PLN te kunnen verkopen. Deze opbrengsten worden echter weer teniet gedaan als binnenkort de Poolse senaat, met terugwerkende kracht tot 1 januari 1999, wetgeving aanneemt die bepaalt dat militaire terreinen 'om niet' moeten worden overgedragen aan lokale autoriteiten, als deze niet in gebruik zijnde militaire terreinen willen overnemen. Hierdoor ontstaat een financiële misrekening in het budget van 1999 en 2000. Dit soort onduidelijkheden in de, deels nog in ontwikkeling zijnde, regelgeving vormen dan ook een extra belemmering voor een goed financieel beleid.

Personeelsstructuur

De personeelsstructuur van de strijdkrachten is een volgend groot knelpunt dat voorlopig nog niet is opgelost. Hierbij is de dienstplicht momenteel nog een absoluut gegeven, maar de Vaste Commissie voor Defensie van het Poolse parlement, de Sjem, buigt zich binnenkort toch over nieuwe wetsvoorstellen over de vorm van de dienstplicht en de mogelijkheden voor alternatieve dienstplicht.

Daarnaast kent de Poolse krijgsmacht bij de 99.000 man beroepskader naast de categorie officieren, twee categorieën onderofficieren. Allereerst de onderofficieren (NCO's) in de vergelijkbare rangen van korporaal 1 tot en met sergeant 1, met zeven rangsniveaus en een contractduur van tien tot vijftien jaar. Voor hen bestaan er geen doorstrommogelijkheden naar de volgende categorie. Dit is de catego-

Afb. 3 Het vaandel van het 18-de Bataljon Paratroopers (Bron: R. Konimek)

Afb. 4 Een MiG-21B in de skelter (Bron: A. Kinski)

rie 'warrant officers' (wo's): onderofficieren in vergelijkbare rangen van sergeant-majoor tot en met adjudant, maar dan met zes rangsniveaus. Deze hebben doorgaans een goede meerjarige opleiding en een contract voor onbepaalde duur.

De huidige verhouding in het personeelsbestand tussen officieren, 'warrant officers' en onderofficieren bedraagt 46:30:24. Deze onderlinge verhouding moet gaan wijzigen naar een verhouding van 27:27:46 in 2012. Het grootste probleem hierbij is het versneld afbouwen van het officiersbestand, waarin is inbegrepen een reductie van circa veertig procent van het aantal kolonels, luitenant-kolonels en majoors voor 2003. Belangrijk hierbij is te weten dat de afgelopen jaren reeds eerder een grote uitstroom – met vele gedwongen ontslagen – heeft plaatsgevonden uit met name de hogere officiersrangen.

Werving van (onder)officieren

Ook de werving van onderofficieren, de opleiding hiervan en de mogelijk doorstroom naar de categorie 'war-

rant officers' is een nog niet opgelost probleem. Een belangrijk aspect is de geringe salariëring vergeleken met een civiele baan. De onderofficier

heeft een salaris van circa 1000 PLN, terwijl vergelijkbare banen in de civiele maatschappij al snel een extra 500 PLN of zelfs meer opleveren. Ook de nog niet gegarandeerde doorstroom en het contract van maximaal vijftien jaar, zijn de oorzaken van de achterblijvende werving voor deze categorie in het afgelopen jaar.

De toekomstige aanpassing van het personeelsbestand moet voor de onderofficieren in beide categorieën maar met name bij de NCO's, leiden tot een meer inhoudelijk verantwoordelijke taak en een betere positie in de krijgsmacht. Dit is een groot verschil met hetgeen men tijdens de voormalige Warschaupact-structuur gewend was. De aan deze gewijzigde rol van de onderofficieren onlosmakelijk gekoppelde en noodzakelijke attitudewijziging van officieren moet daarnaast nog beginnen, zowel in de praktijk als op de officiersscholen.

Vulling van de staven

Een laatste probleem op personeelsgebied is de vulling van de aan Polen toegewezen posities op de verschillende NAVO-staven. Deze vulling is

Afb. 5 De Godzik met 122-mm-kanon (Bron: M. Fiszer)

problematisch als gevolg van drie samenhangende aspecten. Allereerst is het vereiste niveau van taalbeheersing een probleem. Hoewel er veel tijd en inspanningen worden gestoken in het opleiden van al het beroepspersoneel in de Engelse taal, is de vaardigheid op het noodzakelijke niveau nog lang niet ruimschoots aanwezig. Het is dan ook moeilijk om de juiste mensen te vinden voor functies op NAVO-staven, zowel voor officiersfuncties maar nog meer bij de onderofficiersfuncties. Bovendien is het Poolse salarissysteem nog niet zodanig aangepast dat in het buitenland

	totaal	officieren	WO's	NCO's
niveau 1 (jan 98)	4.738	4.295	413	30
niveau 1 (dec 99)	13.210	11.800	1.170	240
niveau 2 (dec 99)	3.170	onderverdeling niet bekend, voornamelijk officieren		
niveau 3 (dec 99)	1.100	idem		

*) Bron: briefing Generale Staf (dec 99)

Tabel 3 Overzicht opleiding Engelse taalvaardigheid naar niveaus van STANAG 6001

Afb. 6 Medium Range Radar (Bron: A. Kinski)

geplaatst personeel een toelage ontvangt die wonen en werken met het gezin in de relatief dure West-Europese landen goed mogelijk maakt. Ten slotte is de screening van Pools personeel volgens het NAVO-model een probleem. Door het grote aantal te screenen personeel is er hier sprake van een capaciteitsprobleem. Met prioriteitsstellingen kan dit tijdelijk worden opgelost, maar de screening van al het personeel zal nog even op zich laten wachten.

Multinationale eenheden

Polen is actief betrokken bij een aantal multinationale eenheden. De achtergrond van deze ontwikkeling is de politieke wens tot goede relaties met alle burens. De belangrijkste van deze eenheden is zonder twijfel het Multinational Corps – North East (MNC(NE)), waarvan het hoofdkwartier is gevestigd in Szczecin, in noordwest-Polen tegen de Duitse grens.

Dit Corps is in eerste instantie opgericht als een eenheid bedoeld voor artikel V optreden. Hiertoe krijgt het Corps indien noodzakelijk de volgende eenheden onder bevel: de Duitse 14e Pantser Grenadier Divisie, de Poolse 12e Gemechaniseerde Divisie en de Deense Gemechaniseerde Divisie. Het Hoofdkwartier (HQ) heeft een permanente samenstelling, waarbij op soortgelijke wijze als bij HQ

Afb. 7 Het raketsysteem Newa (Bron: A. Kinski)

1(GE/NL) Corps de belangrijkste functies roulatiefuncties zijn. Het ligt echter in de lijn der bedoelingen dat eind 2002 het Corps HQ in staat is om op te treden in vredesoperaties. De eerste proeve van bekwaamheid hiervoor zal worden gegeven tijdens de oefening Crystal Eagle in november 2000.

Pools-Oekraïense bataljon

Het Pools-Oekraïense bataljon (POLUKRBAT) is een infanterie-eenheid die in 1998 is opgezet en van huis uit bedoeld is voor het gezamenlijk uitvoeren van vredesoperaties. De eenheid is in 1999 operationeel gesteld en bevindt zich in Przemysl in zuidoost-Polen. Problematisch bij de totstandkoming van dit bataljon is het niet ratificeren van een aantal wetten en verdragen door het Oekraïense Parlement. Eerst kort geleden zijn de NAVO PFP-SOFA, het Open Skies verdrag en het Pools-Oekraïense verdrag

over dit bataljon geratificeerd. Volgens de planning wordt het gros van deze eenheid (550 Polen en 250 Oekraïners) in de komende periode ingezet in KFOR, als rotatie voor het Poolse bataljon dat daar op dit moment aanwezig is. De eenheid zal zich gezamenlijk in Polen en Oekraïne gaan voorbereiden op de uitzending. De Polen maken zich hierbij momenteel ernstig zorgen over de Oekraïense uitrusting.

Litouws-Poolse bataljon

Het Litouws-Poolse bataljon (LITPOLBAT) is samengesteld uit militairen van de 4^e (PL) Gemechaniseerde Brigade en de Litouwse IJzeren Wolf Brigade en gelegerd in Orzysz in noordoost-Polen. Begin 1999 is de eenheid operationeel gesteld. Hoewel het Litouwse Parlement alle benodigde wetgeving heeft geaccordeerd, ontbreekt het hier echter aan het door

Litouwen te leveren zware materieel voor deze eenheid.

Een Litouws peloton van dit bataljon is momenteel actief in Kosovo bij het Poolse Parachutistenbataljon. De Poolse Landstrijdkrachten hebben dit peloton moeten voorzien van alle benodigde uitrusting om te zorgen dat de interoperabiliteit werd gegarandeerd.

Samenwerking

De Poolse bijdrage aan het ACE Rapid Reaction Corps (ARRC) is de 10th Armoured Cavalry Brigade (10 ACB) uit Swietosow, nabij Zagan. Deze brigade wordt bij een eventuele inzet onder bevel gesteld van de Duitse 7e Pantser Divisie uit Düsseldorf. 10 ACB bestaat uit drie tankbataljons (PT-91), een gemechaniseerd infanteriebataljon (BMP-1), een verkenningcompagnie, een anti-tankbataljon (o.a. D-44), een artilleriebataljon

(2S1), een luchtverdedigingsbatterij (ZSU 23/4), een geniecompagnie en een verbindingscompagnie. Op 18 februari van dit jaar is een Poolse-Duitse overeenkomst gesloten voor een nauwe samenwerking op allerlei gebied tussen beide eenheden. Ook volgen Poolse militairen van deze brigade cursussen op Duitse militaire scholen. In het kader van de voorbereidingen voor dit optreden is ook door de brigadestaf van 10 ACB deelgenomen aan de oefening Centaur-Animaux van 1(NL) Divisie in maart van dit jaar.

Overige bijdragen

Andere bijdragen van de Poolse Landmacht aan de NAVO Rapid Reaction Forces zijn een tweede pantserbrigade, een luchtverdedigingsregiment en een hospitaal. De bijdrage van de Poolse luchtverdedigingsstrijdkrachten bestaat uit twee squadrons SU-22 en een deel van de Search-and-Rescue capaciteit. De Poolse Marine levert acht schepen en eveneens een deel van haar Search-

Afb. 8 Een helikopter van het type W-3W SOKOL (VALK) (Bron: A. Kinski)

and-Rescue capaciteit. De Poolse bijdrage aan de NAVO-Immediate Reaction Forces bestaat uit een luchtlandingsbataljon en het enige squadron MIG-29.

Vredesoperaties

Polen heeft een lange traditie in deelname aan vredesoperaties. De eerste deelname was in 1953 in Korea. In november 1998 stond Polen bovenaan de lijst van leveranciers van troepen aan VN-vredesmissies, met circa duizend personen. Daarnaast neemt Polen momenteel met nog eens circa duizend personen deel aan de verschillende NAVO-operaties KFOR en SFOR.

De Poolse bijdrage is beperkt tot de inzet van grondtroepen. Deze zijn voornamelijk afkomstig uit de parachutisteneenheden van het Luchtmobiele en Gemechaniseerde Legerkorps in Krakow. Andere elementen van de Poolse strijdkrachten beschikken nog niet over de vereiste opleiding en middelen benodigd zijn voor dit soort operaties. Polen beschikt tevens over een eigen school, in Kielce, voor de opleiding van alle uit te zenden eenheden.

Poolse-Nederlandse militaire samenwerking

De samenwerking tussen Polen en Nederland is de afgelopen jaren

Afb. 9 Het zeilopleidingschip Iskra (Bron: M. Kluczynski)

gestaag toegenomen. Het binationale samenwerkingsprogramma voor 2000 kent circa 90 items, deels in Polen en deels in Nederland. Recente voorbeelden hiervan zijn een bezoek van een Poolse MIG-21 squadron aan de vliegbasis Leeuwarden, een marine ASW-oefening onder Nederlandse leiding in Gdynia, en de Poolse deelname aan de CPX/CAX Centaur Animaux, in maart van dit jaar.

Deze gebeurtenissen zijn uitgebreid verslagen in diverse militaire publicaties. De komende jaren richt de bilaterale samenwerking zich vooral op projecten die relevant zijn voor de snelle integratie van Polen in de NAVO, waarbij het accent ligt op praktische en operationele aspecten. Daarnaast begint door het Poolse lidmaatschap van de NAVO nu ook de samenwerking tussen NAVO-eenheden op staf- en eenheidsniveau gestalte te krijgen. Hierbij kan gedacht worden aan de recente samenwerking tussen het HQ 1(GE/NL) Corps en het HQ Silesische Militaire District / 2e Pool-

se Legerkorps in Wroclaw. Ook de samenwerking tussen de 1(NL) Divisie en de 11(PL) Armoured Cavalry Division uit Zagan past in dit kader.

Verder bestaan er banden tussen deze eenheden op basis van traditiespecten. De 11 ACD is namelijk belast met de traditiehandhaving van de Poolse 1 Pantserdivisie van generaal Maczek, die in 1944 Breda bevrijdde en later ook het oostelijk deel van Nederland. Uit oogpunt van traditie is er ook een samenwerkingsverband tussen 11 Luchtmobiele Brigade en de Poolse 6e Parachutisten Brigade in Krakow. Deze eenheid verzorgt de traditiehandhaving van de 1ste Poolse Onafhankelijke Luchtlandingbrigade van generaal Sosabowski, die in 1944 deelnam aan de Slag om Arnhem en bij Driel werd gedropt.

Toekomstverwachting

De Poolse strijdkrachten zijn tien jaar na de val van de Muur in een voort-

durend reorganisatieproces, dat nog ten minste tien jaar zal gaan duren. Na de politieke besluitvorming over het NAVO-lidmaatschap en de realisatie ervan, komt nu de praktische implementatie, met alle problemen van dien. De Poolse politieke leiding zal in een krachtenveld van andere prioriteiten en naast de noodzakelijke investeringen, in het kader van de EU-toetreding, ruimte moeten vinden om ook de nodige financiële middelen voor de strijdkrachten beschikbaar te blijven stellen.

De Poolse militairen zijn over het algemeen zeer positief over het NAVO-lidmaatschap van Polen, maar velen realiseren zich tegelijkertijd dat dit nog maar het begin is en dat nu het opwerken naar een NAVO-standaard de grootste uitdaging voor de komende periode is.

Literatuur

- N. Davies, *The heart of Europe*, Oxford University Press, Oxford, 1984.
- N. Davies, *God's playground, a history of Poland*, Clarendon Press, Oxford, 1981.
- The Economist: *World in Figures*, 1999 edition, Profile Books, London, 1999.
- J.F.C. Fuller, *The decisive battles of western Europe*, Volume 2, Paladin Grafton Books, London.
- I. Kemp, Fitting into NATO's expansion jigsaw, *International Defence Review*, nummer 33, april 2000, pag 34-39.
- R. Krol, The Warsaw Doctrine: co-operate integrate, *Janes Defence Weekly*, 27 August 1997, pag 21-27.
- H. Szumski, Polish Forces Modernisation up to 2012, *Military Technology* 9/97, pag 33-42.
- P. Wlodarski e.a., NATO in Polish security policy, *Przegląd Srodkowoeuropejski* 22/1998, pag 22-40.
- Ministerie van Nationale Defensie, *The National Defence of the Polish Republic*, Warschau, 1999.
- Ministerie van Nationale Defensie, *The Polish Armed Forces*, Bellona Publishing House, Warschau, 1998.
- Websites:
<http://www.wp.mil.pl>;
<http://www.un.org>;
<http://www.nato.int>.

Afb. 10 Een Search-and-Rescue helikopter van het type W-3RM Anakonda (Bron: A. Kinski)

Noord-Ierland: een gepasseerd conflict?

M.P. Celie – brigade-generaal van de technische dienst

Learning to live together...

(John Murray Brown, 1999)

Inleiding

In de eerste week van december 1999 vonden er in Ierland een aantal gebeurtenissen plaats die verstrekkende gevolgen kunnen hebben voor de stabiliteit van het eiland. Als uitvloeisel van de Goede Vrijdag-akkoorden is in de Britse provincie Noord-Ierland een regering geïnstalleerd waarin alle belangrijke politieke partijen zijn vertegenwoordigd. Een van de ministers is zelfs een voormalig Irish Republican Army (IRA) terrorist. Tegelijk heeft de IRA een vertegenwoordiger aangewezen die mee gaat praten over het inleveren van het grote assortiment wapens waarover deze paramilitaire groepering beschikt.

In de Ierse republiek is een grondwetswijziging van kracht geworden waarmee de republiek zich niet langer beschouwt als de enige legitieme bestuurder van het gehele eiland Ierland. Het wordt aan de bevolking van Noord-Ierland overgelaten zelf te beslissen over haar toekomst. Ten slotte is er een overeenkomst getekend tussen de Ierse republiek en Groot-Brittannië waardoor de samenwerking tussen beiden wordt versterkt. Daarmee lijkt een eind te zijn gekomen aan het jarenlange geweld in Noord-Ierland. Betekent dit dat alles nu pais en vree is? Naar verwachting niet, want de angst bij zowel Unionisten als Nationalisten (zie afbeelding 1) om overheerst te

worden door de ander, is bepaald niet verdwenen en zal waarschijnlijk ook nog lang blijven bestaan. Daarvoor is het conflict te diep geworteld.

In dit artikel tracht ik enige achtergrondinformatie te verstrekken over het conflict in Noord-Ierland en wordt de rol van de Britse regering, de veiligheidstroepen en de paramilitaire groeperingen belicht.

Achtergrond

De wortels van het conflict in Noord-Ierland liggen in de zestiende eeuw, als de Engelse koning Henry VIII na een ruzie met de Paus van Rome de Kerk van Engeland sticht en Ierland verovert (1542). Bezwaren van de katholieke Ieren weerhouden de protestantse Engelsen en Presbyteriaanse Schotten er niet van zich als groot-

grondbezitters te vestigen in de meest vruchtbare gebieden van Ierland.

Op 12 juli 1690 verslaat de uit Nederland afkomstige protestantse koning-stadhouder Willem III van Oranje na een langdurige belegering de gevluchte Engelse, katholieke koning James II tijdens de slag aan de Boyne. Vanaf die tijd regeert een protestantse minderheid over het gehele eiland Ierland. Koning Willem III wordt onder de naam 'King Billy' voor de protestanten een onsterfelijk figuur. De hedendaagse Oranjemarsen in plaatsen als Drumcree, Belfast en Londonderry vinden hun oorsprong in deze periode omdat de protestanten dan hun burgerrechten en godsdienstvrijheid verwerven.

Beperkt zelfbestuur

Aan het einde van de negentiende eeuw ontstaat er in Ierland na eeu-

De volgende definities van beide groeperingen benaderen de werkelijkheid.

– De Nationalisten voelen zich Ieren en willen dat Noord-Ierland weer wordt verenigd met de republiek Ierland.

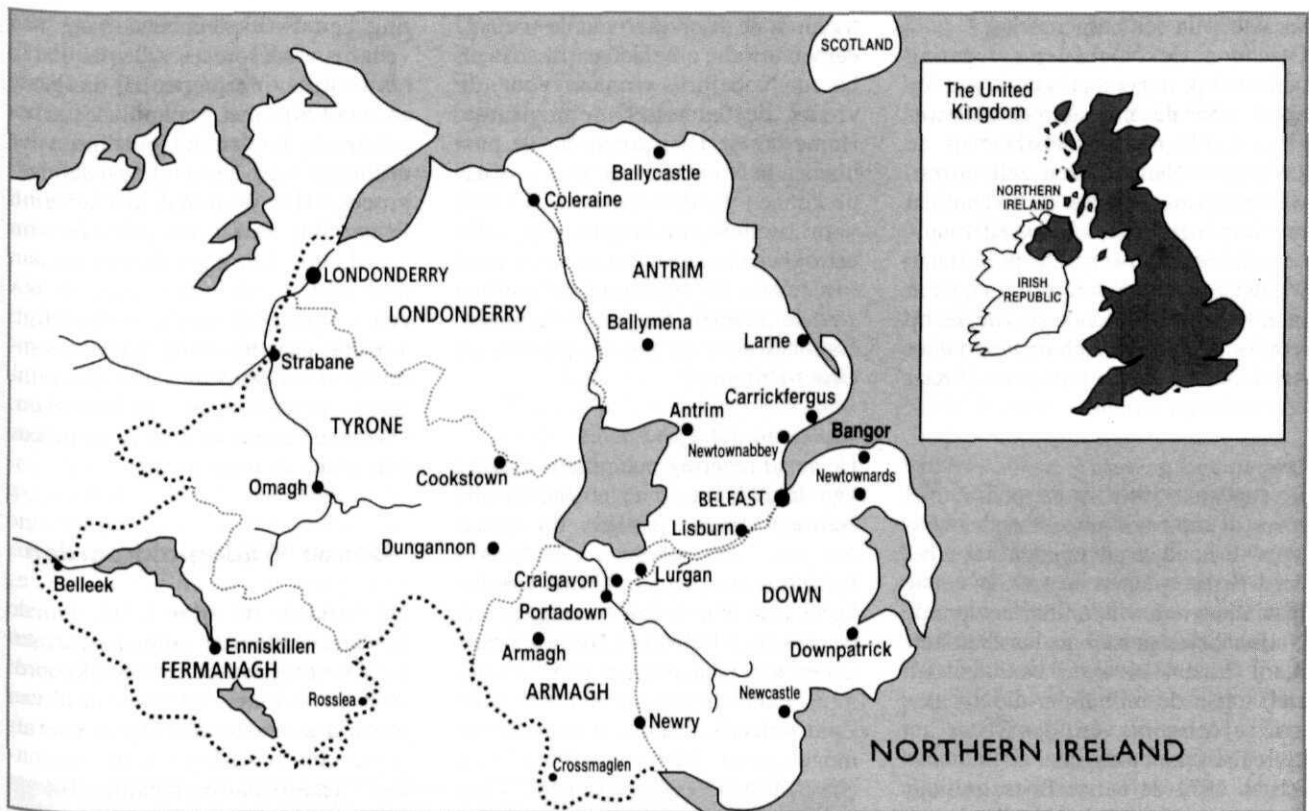
Ze leggen de schuld voor de verdeling van het eiland Ierland bij de Britten.

– De extremisten onder de Nationalisten noemen zich Republikeinen. Nationalisten komen vrijwel alleen voor onder het katholieke deel van de bevolking.

– De Unionisten voelen zich Brits en willen dat Noord-Ierland deel blijft uitmaken van het Verenigd Koninkrijk.

– De extremisten onder de Unionisten worden loyalisten genoemd. Unionisten komen voornamelijk voor onder het protestantse deel van de bevolking en hebben in ruime mate steun genoten in conservatieve kringen in Engeland.

Afb. 1 Groeperingen in Noord-Ierland

Afb. 2 Overzichtskaart van Noord-Ierland

wenlange uitbuiting een krachtige nationalistische beweging die streeft naar een beperkte vorm van zelfbestuur binnen het Britse Rijk. Na de Paasopstand in 1916, in Dublin, stemt de Britse regering ermee in dat Ierland beperkt zelfbestuur krijgt. Tegelijk groeit in Engeland de overtuiging dat het onjuist en onrechtvaardig is de protestante Unionisten in Noord-Ierland onder katholiek Iers bestuur te plaatsen. In 1920 wordt het eiland Ierland dan ook opgesplitst in twee delen, beide met beperkt zelfbestuur; één deel dat later de republiek Ierland zal worden en de provincie Noord-Ierland. Uit angst voor overheersing door de katholieken komen in de provincie slechts die graafschappen onder Noord-Iers bestuur waar de protestanten een meerderheid vormen.

Noord-Ierland wordt vanaf die tijd bestuurd door een protestantse meerderheid, die echter nauwelijks reke-

ning houdt met de rechten van de katholieke minderheid. De katholieken worden mede als gevolg van het districtenstelsel uitgesloten van vrijwel elke politieke macht en ze worden gediscrimineerd op velerlei gebieden, zoals huisvesting, werkgelegenheid en stemrecht. Vrijwel alle belangrijke banen in de industrie, de regering, de rechterlijke macht en de politie zijn in handen van protestanten. De katholieken op hun beurt weigeren categorisch mee te werken aan enige verandering en zijn alleen gericht op een hereniging met de Ierse republiek en de verdediging van de katholieke belangen. Hierbij worden ze aangemoedigd door de leidende rooms-katholieke geestelijken.

Burgerrechten

In 1968 ontstaat er in de katholieke wijk van Londonderry een burgerrechtenbeweging die – geïnspireerd door een soortgelijke beweging in de Verenigde Staten – om gelijke burger-

rechten vraagt voor katholieken en protestanten. Ze eisen dat er verkiezingen plaatsvinden op basis van evenredige vertegenwoordiging en dat de stem van elke burger, ongeacht zijn afkomst en welvaart, even zwaar weegt. De eerste protestmars verloopt nog vreedzaam maar de daaropvolgende marsen verlopen zeer gewelddadig, enerzijds door extremisten die uit zijn op een gewelddadige confrontatie en anderzijds door het optreden van de politie, de Royal Ulster Constabulary (RUC). Paramilitaire groeperingen als de IRA spelen op dat moment nog geen rol van betekenis. In de weken volgend op de marsen worden in de katholieke wijk Bogside in Londonderry barricaden opgeworpen, worden politiefunctionarissen met stenen bekogeld en vinden er brandstichtingen en plunderingen plaats. Ook in Belfast breken rellen en ongeregelde heden uit. Het geweld escaleert door provocerend optreden van beide groeperingen en krijgt het

karakter van een burgeroorlog. Ofschoon de Noord-Ierse regering gedeeltelijk tegemoet komt aan de eisen van de mensenrechtenbeweging, hebben de protestmarsen de katholieke Nationalisten zelfvertrouwen gegeven. Ze laten zich vanaf dat moment niet langer als tweederangsburgers beschouwen. De protestante Unionisten op hun beurt zijn niet van plan hun generatieoude privileges op te geven en voelen zich bedreigd door de Nationalisten in hun streven naar een verenigd Ierland.

Toenemend geweld

In augustus 1969 is de politie niet meer in staat het geweld onder controle te houden en worden voor het eerst Britse troepen ingezet. In eerste instantie worden de militairen door de Nationalisten gezien als hun beschermers. Later keren de Nationalisten zich tegen de militairen, die zij zien als behartigers van de Britse en Unionistische belangen.

Als in 1971 de eerste Britse militair door geweld om het leven komt, krijgen politie en militairen de bevoegdheid om elke persoon die wordt verdacht van terrorisme, te interneren. Dit wekt een averechtse reactie op bij de IRA, die daarop haar geweldscampagne intensificeert. Als de Britse regering probeert de Nationalisten politiek tegemoet te komen door ze evenredig kiesrecht aan te bieden, grijpen ook de protestantse extremisten naar de wapens.

In 1972 wordt het zelfbestuur aan de Noord-Ierse regering ontnomen, omdat ze niet in staat is het geweld onder controle te houden en wordt de provincie rechtstreeks vanuit Londen bestuurd door een minister voor Noord-Ierland (nu Peter Mandelson, daarvoor Marjorie 'Mo' Mowlam). Dan ontstaat er in de jaren zeventig in katholieke kringen een beweging die weliswaar voorstander is van aansluiting bij de Ierse republiek maar dit doel wil bereiken met vreedzame middelen in plaats van geweld. Daarnaast ziet zij een blijvende en gelijkwaardige rol voor de protestanten in de provincie. De leidende

figuur is de voorzitter van de sociaal-democratische arbeiderspartij SDLP en latere Nobelprijswinnaar voor de vrede, de katholiek John Hume. Hume brengt naar voren dat de problemen in Noord-Ierland niet in isolatie kunnen worden opgelost. Hij stelt voor onderhandelingen met alle betrokkenen te voeren om zo de relaties tussen de belangrijkste partijen vast te kunnen leggen; Unionisten, Nationalisten, de Ierse republiek en Groot-Brittannië.

Onderhandelingen

De Ierse regering neemt het voorstel van John Hume over en brengt alle Nationalistische partijen bij elkaar om over de toekomst van Noord-Ierland te overleggen. Uit dit overleg komt naar voren dat vereniging van de republiek Ierland en Noord-Ierland alleen kan plaatsvinden met 'instemming van de bevolking van Noord- en Zuid-Ierland'. Daarnaast worden drie mogelijke modellen ontwikkeld voor Noord-Ierland: een verenigde Ierse staat, een federaal Ierland of een gemeenschappelijke Brits-Ierse soevereiniteit over de provincie.

De Britse premier Thatcher veegt deze voorstellen in 1984 in één klap van tafel met de bekende woorden 'out, out, out'. Toch tekent ze een jaar later een overeenkomst met de Ierse regering over Noord-Ierland. Hierbij erkennen de Britten dat de republiek Ierland een cruciale rol speelt bij een mogelijke oplossing van het Noord-Ierse conflict. In Nationalistische kringen wordt deze overeenkomst toegejuicht, maar de Unionisten verwerpen haar. Ze hebben bezwaar tegen de rol van de Ierse regering, die zij niet accepteren als een mogelijke toekomstige medebestuurder van de provincie. Het gevolg is massale Unionistische protesten en stakingen onder het motto 'Ulster says No'. Inmiddels zijn pogingen om Noord-Ierland weer enige vorm van zelfbestuur te geven mislukt, omdat de Nationalisten weigeren mee te werken in een nationale vergadering.

In 1995 kondigen de Britse en Ierse premier in de Downing Street-verkla-

ring een tweesporenbenadering aan voor het vredesproces. Alle partijen in het conflict, inbegrepen zij die geassocieerd zijn met paramilitaire groeperingen, worden uitgenodigd voor deelname aan het onderhandelingsproces. Het Nationalistische Sinn Féin ('Wij Zelf'), de politieke arm van de IRA, kan gaan deelnemen aan deze onderhandelingen nadat de IRA een staakt-het-vuren afkondigt. Tegelijk gaat een internationale commissie de ontwapening van paramilitaire groeperingen onderzoeken. Daarmee begint een moeizaam proces van geven en nemen.

Goede Vrijdag-akkoorden

Op vrijdag 10 april 1998, Goede Vrijdag, sluiten de politieke partijen in Noord-Ierland een vredesakkoord. Aan dit akkoord zijn twee jaar van moeizame onderhandelingen voorafgegaan onder leiding van de voormalige Amerikaanse senator George Mitchell. Met engelengeduld en ijzere volharding slaagt hij erin de partijen tot elkaar te brengen. De waarde van de Goede Vrijdag-akkoorden kan niet hoog genoeg worden ingeschat. Niet alleen zijn de grondslagen gelegd voor een gedeeltelijk zelfstandig Noord-Ierland, maar tevens zijn de verhoudingen vastgelegd tussen de Ierse republiek, Noord-Ierland en Groot-Brittannië.

De kern is dat aan Noord-Ierland gedeeltelijk zelfbestuur wordt toegekend op dezelfde wijze als aan Schotland en Wales, en dat er een Nationale Vergadering komt met wetgevende bevoegdheden. De 108 leden van deze Nationale Vergadering zullen worden gekozen op basis van evenredige vertegenwoordiging. Daarmee wordt het door de Nationalisten gehate districtenstelsel verlaten.

Aan de besluitvorming binnen de Nationale Vergadering is bijzondere aandacht besteed om te voorkomen dat één van de partijen absolute macht kan uitoefenen. In algemene zin is afgesproken dat besluitvorming over gevoelige zaken plaatsvindt op basis

van een meerderheid van beide (Nationalistische en Unionistische) partijen. De regering van Noord-Ierland zal bestaan uit leden van de belangrijkste politieke partijen inclusief Sinn Fein. Justitie, Defensie en Buitenlandse Zaken blijven een verantwoordelijkheid van de regering in Londen.

Er komt een overlegorgaan tussen Noord-Ierland en de republiek Ierland dat alle gemeenschappelijke zaken coördineert op het gebied van landbouw, toerisme, transport, milieu, visserij, gezondheid en dergelijke. De wetgevende bevoegdheden van dit orgaan zijn tijdens de onderhandelingen onderwerp van hevige discussie geweest. De Unionisten waren van mening dat deze bevoegdheden worden toegewezen door de Nationale Vergadering; de Nationalisten waren van mening dat het orgaan zelfstandige wetgevende bevoegdheden heeft.

Daarnaast komt er een Brits-Ierse Raad waarin de Britse en Ierse regering en vertegenwoordigers van de regeringen van Noord-Ierland, Schotland en Wales zijn vertegenwoordigd.

Toegevingen

Tijdens de onderhandelingen over de Goede Vrijdag-akkoorden zijn door beide regeringen belangrijke constitutionele toegevingen gedaan. De Ierse regering zegde toe uit haar grondwet te schrappen dat de republiek Ierland het gehele eiland Ierland omvat en heeft daarmee afstand gedaan van de zeggenschap over Noord-Ierland. Op haar beurt heeft de Britse regering toegezegd de Europese Conventie van de Rechten van de Mens volledig te zullen eerbiedigen. Tevens zullen de gevangenen worden vrijgelaten die zijn veroordeeld wegens terroristische activiteiten. Een onderdeel van de overeenkomst is ook dat de bevol-

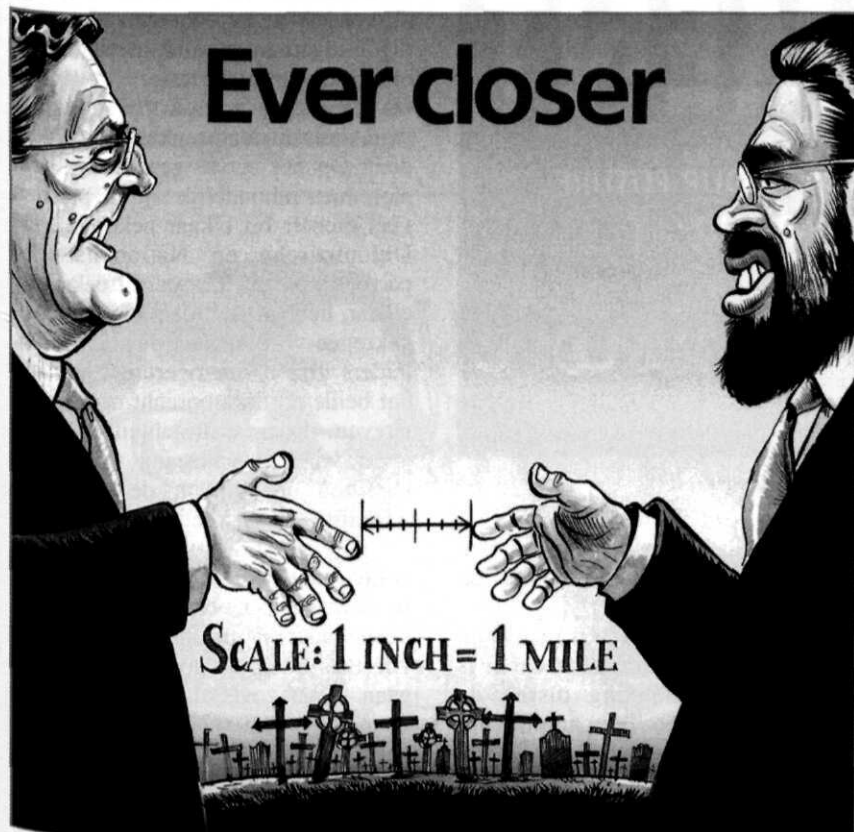
king van de republiek Ierland en Noord-Ierland zich in een referendum kunnen uitspreken over de akkoorden. De opkomst tijdens deze referenda op 22 mei 1998 is hoog. In Noord-Ierland was deze 81 procent en stemt 71 procent vóór de akkoorden en 28 procent tegen. In de Ierse republiek komt 60 procent naar de stembus en stemt 94 procent vóór de akkoorden. De akkoorden kunnen daarmee rekenen op de steun van de bevolking van zowel de Ierse republiek als van Noord-Ierland.

Ontwapening

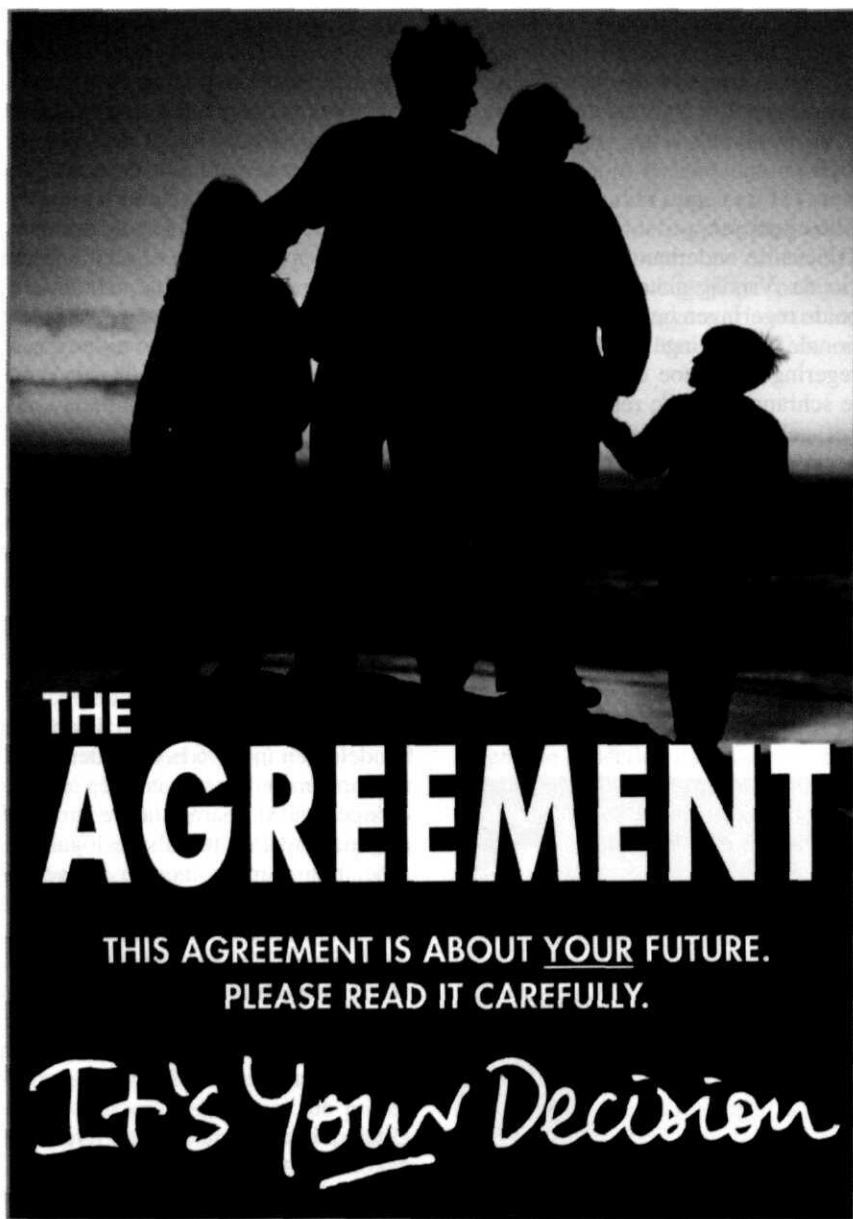
Twee onderwerpen hebben tijdens en na de onderhandelingen sterk in de belangstelling gestaan; de ontwapening van de paramilitaire groeperingen en de reorganisatie van de politie, de Royal Ulster Constabulary (RUC). Op dit laatste thema zal ik nader in de paragraaf over de veiligheidstroepen ingaan. Vanaf het begin van de onderhandelingen in 1996 hebben de Britse regering en de Unionisten erop aangedrongen dat de paramilitaire groeperingen, zowel de IRA als de loyalistische, hun wapens moeten inleveren voordat er sprake kan zijn van onderhandelingen. De Nationalisten, met name Sinn Fein, hebben steeds naar voren gebracht dat er pas sprake kan zijn van ontwapening als de onderhandelingen zijn afgerond en een overeenkomst is bereikt.

Uiteindelijk zijn de partijen overeengekomen dat twee jaar na de overeenkomst (26 mei 2000) alle wapens moeten zijn ingeleverd. In een poging de Unionisten over de streep te trekken en in te stemmen met de ontwerp Goede Vrijdag-akkoorden, geeft de Britse premier Blair in een brief aan de belangrijkste Unionistische partij aan dat ook hij van mening is dat ontwapening onmiddellijk moet beginnen.¹ →

¹ Brief van premier Blair aan David Trimble: 'Furthermore, I confirm that in our (Britse regering) view, the effect of the decommissioning section of the agreement, with decommissioning schemes coming into effect in June, is that the process of decommissioning should begin straight away'.

Afb. 3 David Trimble (Unionisten) en Gerry Adams (Sinn Fein)
(Bron: The Economist)

THE AGREEMENT

THIS AGREEMENT IS ABOUT YOUR FUTURE.
PLEASE READ IT CAREFULLY.

It's Your Decision

Afb. 4 Goede Vrijdag-akkoorden

Herziening van de Goede Vrijdag-akkoorden

Toch is ontwapening het breekpunt geworden bij de uitvoering van de akkoorden. Het argument van de Unionisten is dat van hun politici niet mag worden verwacht dat ze in één regering zitten met partners die zich het recht voorbehouden met geweld te dreigen als argumenten tekortschieten. Ze eisten dat de IRA op zijn minst een begin moest maken met ontwapening

('no guns, no government'). Een eis waaraan Sinn Fein niet kon en wilde voldoen.

Weliswaar bestaat er een nauwe band tussen Sinn Fein en de IRA maar er is geen gezagsverhouding tussen de politieke partij en de paramilitaire groepering. Ontwapening van de IRA kan niet door Sinn Fein worden afgedwongen. De Raad van de IRA neemt zelfstandig haar beslissingen, zonder ruggespraak met Sinn Fein.

Deze meningsverschillen over ontwapening leidden uiteindelijk tot een herziening van de akkoorden in 1999. En wederom wordt George Mitchell gevraagd de partijen tot elkaar te brengen. Na drie maanden onderhandelen worden de resultaten in een zorgvuldig geregisseerd scenario naar buiten gebracht. De Unionisten erkennen in een verklaring dat het een legitiem doel van de Nationalisten is te streven naar een verenigd Ierland, mits dat gebeurt met vreedzame en democratische middelen. Ze zeggen toe een partnerschap te zoeken met de Nationalisten. De Nationalisten op hun beurt verklaren dat ontwapening een essentiële stap is in het vredesproces en dat ze een tegenstander zijn van elke vorm van geweld om politieke doelen te bereiken. Op de haar bekende manier verklaart de IRA dat ze zich ondubbelzinnig gebonden acht te zoeken naar vrijheid, vrede en rechtvaardigheid in Ierland.² Ze onderschrijft de Goede Vrijdag-akkoorden en zegt toe een afgevaardigde te sturen naar de internationale ontwapeningscommissie.

De vraag is nu: is er nu zoveel veranderd sinds de oorspronkelijke akkoorden? Op het eerste gezicht wellicht niet, maar inhoudelijk zijn de partijen veel dichter bij elkaar gekomen. De Unionistische en Nationalistische partijen spreken nu rechtstreeks met elkaar, hebben een toenemend begrip gekregen voor elkaars positie en hun leiders zijn ervan overtuigd geraakt dat beide partijen oprecht naar vrede streven. Daarnaast achten zij zich gebonden een oplossing te vinden, mochten er zich in de toekomst wederom moeilijkheden voordoen.

Laatste ontwikkelingen

In de eerste dagen van deze eeuw zag het er naar uit dat het vredesproces voortvarend in een goede richting zou gaan. Maar zoals al eerder aangegeven, in Noord-Ierland gaat niets vanzelfsprekend of vloeiend. En ook

² De IRA legt haar verklaringen af in het Ierse tijdschrift *An Phoblacht*, ondertekend door P. O'Neill.

deze keer was het struikelblok ontwapening door de IRA.

De belangrijkste Unionistische partij had bij de installatie van de Noord-Ierse regering geëist dat in februari 2000 de IRA een eerste stap zou hebben gezet bij de inlevering van wapens. Generaal De Chastelain, voorzitter van de internationale ontwapeningscommissie, rapporteerde echter eind januari dat er vrijwel nog geen enkele vooruitgang was geboekt bij de inlevering van de wapens. De Britse regering kon op dat moment niets anders doen dan de Noord-Ierse regering opschorten om te voorkomen dat premier David Trimble onder druk van zijn partij ontslag zou nemen waardoor de gehele Goede Vrijdag-akkoorden op losse schroeven zouden komen te staan. Door nog geen wapens in te leveren op een door de Unionisten genoemde datum liet de IRA zien dat het nog steeds een geduchte partij is die zich niet onder druk laat zetten, en zeker niet door de Unionisten.

Enige weken later blijkt dat de IRA serieus bereid is zich te houden aan de

Goede Vrijdag-akkoorden, waarin was vastgelegd dat 22 mei 2000 de wapens moeten zijn ingeleverd. Op 6 mei legt ze een verklaring af dat ze bereid is controleerbaar haar wapens buiten gebruik te stellen en dat een aantal wapenopslagplaatsen geïnspecteerd mogen worden door onafhankelijke derden.³ Tevens herhaalt de IRA af te zien van het gebruik van geweld.

De Unionisten besluiten op hun beurt weer samen te werken met Sinn Fein in de Noord-Ierse regering. Het Britse bestuur over het gebied gaat dan eind mei voor de tweede keer over in Noord-Ierse handen.

Rol van de Britse en Ierse overheid

Als in 1969 het geweld in Noord-Ierland de kop opsteekt, heeft Groot-Brittannië 150 jaar lang geen burgeroorlog, terrorisme of grootschalige gewapende opstanden meer gekend. Ook kent Groot-Brittannië in de jaren zestig in tegenstelling tot vele andere Europese landen geen groeperingen

als de Rote Armee Fraktion of Rode Brigades. Opstanden, terrorisme en massaal geweld is iets dat zich tot dan toe heeft voorgedaan in de overzeese gebieden en wordt afgedaan door de gouverneur-generaal met hulp van Britse troepen. De soms bittere conflicten in de voormalige koloniën Maleisië, Kenia, Cyprus, Aden en Rhodesië zijn op deze wijze benaderd. De verhouding met de Ierse republiek was bij het uitbreken van de gewelddadigheden koel. De Ieren hebben zich in het verleden uitgebuit en vernederd gevoeld. Dat was de oorzaak van de Paasopstand in 1916. De onderlinge verhoudingen zijn ook negatief beïnvloed door de voormalige claim in de Ierse grondwet dat het gehele eiland Ierland tot de republiek hoort en de politieke steun aan de katholieke minderheid in Noord-Ierland.

'Interne aangelegenheid'

In de eerste jaren van de ongeregelde heden beschouwt de Britse regering deze als een interne aangelegenheid van de Noord-Ierse regering. Veranderingen van de politieke status quo zijn niet aan de orde. Als in 1969 de Noord-Ierse regering dan ook om versterking vraagt van Britse troepen, worden deze ter beschikking gesteld met als taak bescherming van de katholieke minderheid en handhaving van de openbare orde. Een soortgelijke benadering als destijds in de koloniën.

Pas in 1972 is de regering in Londen van mening dat de Noord-Ierse regering niet in staat is de conflicten in de provincie zelfstandig op te lossen. Het zelfbestuur wordt Noord-Ierland ontnomen en vanaf dat moment vindt de besluitvorming over Noord-Ierland in Londen plaats. Langzamerhand vinden er echter verschuivingen plaats in de opstelling van de Britse regering. Niet alleen wordt onderkend dat er aan het conflict in de provincie

Aff. 5 David Trimble (Unionisten) en Gerry Adams (Sinn Fein)

(Bron: Financial Times)

³ De vroegere Finse president Martti Ahtisaari en de vroegere secretaris-generaal van het Afrikaans Nationaal Congres Cyril Ramaphosa.

- Totale bevolking: 1,6 miljoen van wie 38 procent Rooms-Katholiek, 51 procent Protestant, 4 procent niet-gelovig en 7 procent weigert aan te geven of ze enig geloof aanhangen.
- Veiligheidstroepen: circa 28.500 waarvan 13.500 Royal Ulster Constabulary en 15.000 Britse landmachtmilitairen aangevuld met delen van luchtmacht en marine.
- Aantal dodelijke slachtoffers sinds 1969: 3279 onder wie 955 bij de veiligheidstroepen.

Afb. 6 Gegevens van Noord-Ierland

naast een Britse ook een Ierse dimensie zit. Daarnaast wordt niet langer de prioriteit gelegd bij handhaving van de openbare orde en terrorisme bestrijding, maar zocht men ook naar politieke oplossingen. In de Anglo-Ierse overeenkomst van 1985 en in de Downing Street-verklaring van 1995 wordt vastgelegd dat de Ierse republiek een cruciale rol speelt bij een mogelijke oplossing van het conflict. Daarbij geeft de Britse regering aan de Unionisten de constitutionele garantie dat Noord-Ierland deel zal blijven uitmaken van het Verenigd Koninkrijk tenzij een meerderheid van de Noord-Ierse bevolking anders wenst. Zij verklaart tevens dat zij geen strategische of economische eigenbelangen in Noord-Ierland heeft en onttrekt daarmee de IRA de grondslag voor geweld. De Ierse regering op haar beurt zegt toe actief samen te werken met de Britten om het terrorisme te bestrijden.

Politieke oplossingen

Het conflict krijgt een internationale dimensie als op aandringen van president Clinton de Amerikaanse senator George Mitchell wordt gevraagd op te treden als bemiddelaar tussen de partijen. Het bezoek van president Clinton in 1995 aan Belfast draagt daar nog aan bij.

Toch is het voornamelijk premier Blair – samen met de Ierse premier Ahern – die sinds enige jaren een actieve en vooruitstrevende rol heeft gespeeld in het zoeken naar politieke oplossingen.

Mogelijk is één van de motieven dat de huidige Britse regering een voor- aanstaande rol wil spelen in de Euro-

pese veiligheidspolitiek. De geloofwaardigheid en het aanzien van Groot-Brittannië zullen aanmerkelijk toenemen als blijkt dat ze het conflict in eigen huis tot een goed einde kan brengen.

De veiligheidstroepen

De veiligheidstroepen in Noord-Ierland worden gevormd door de RUC en Britse militairen (zie afbeelding 6) onder politieke verantwoordelijkheid van de minister voor Noord-Ierland. De taakverdeling tussen politie en militairen is duidelijk afgebakend. De politie is belast met normale politietaken die in elke gemeenschap gelden, zoals controle op naleving van de wetten en handhaving van de openbare orde en veiligheid. De militairen

richten zich vooral op bestrijding van terrorisme, explosievenopruiming en rellenbestrijding, echter altijd ter ondersteuning van de politie.

Kritiek op het politieapparaat

De politie is niet altijd zonder kritiek geweest. Partijdigheid, verlengstuk van de Britse regering en actieve steun aan de Unionistische paramilitaire groeperingen zijn slechts enkele van de nationalistische beschuldigingen geweest in de richting van de RUC. Door de Nationalisten is voortdurend geëist dat de RUC moet worden ontmanteld en dat er een nieuw politieapparaat moet komen dat het vertrouwen heeft van de bevolking. In de Goede Vrijdag-akkoorden is uiteindelijk slechts aangegeven dat een onafhankelijke commissie aanbevelingen zal ontwikkelen voor de toekomstige politie van Noord-Ierland.

Inmiddels heeft deze commissie onder leiding van de laatste gouverneur van Hong Kong, Chris Patten (nu Europees commissaris), haar aanbevelingen naar buiten gebracht. Enkele van haar aanbevelingen zijn:

- een naamsverandering van de politiemacht in het neutralere Noord-Ierse Politie Dienst;
- verkleining van de politiemacht van

Afb. 7 Muurschildering van protestantse paramilitaire groepering

13.000 tot ongeveer 8.000 mannen én vrouwen;

- het recruteren van meer katholieke agenten zodat beide gemeenschappen min of meer evenredig zijn vertegenwoordigd;
- het gebruik van een nieuwe uitmonstering (badges, vlaggen, uniform, e.d.) en het afleggen van een eed die noch Britse noch Ierse associaties opwekt;
- het instellen van een overkoepelend bestuursorgaan waarin alle politieke partijen inclusief Sinn Fein zijn vertegenwoordigd.

De aanbevelingen hebben tot boze en afwijzende reacties geleid bij de Unionisten en bij conservatieve kringen in Groot-Brittannië terwijl ze voor de Nationalisten niet ver genoeg gaan. Maar ook de politieagenten zelf hebben de voorstellen met gemengde gevoelens ontvangen. Ze voelen zich door de aanbevelingen in hun eer en trots aangetast, niet in het minst door het grote aantal leden dat als het gevolg van het conflict het leven heeft verloren of gewond is geraakt.

Optreden

Britse militairen treden sinds 1969 onafgebroken op in Noord-Ierland. Hun opdracht is ondersteuning van de RUC op alle gebieden. Het optreden is sterk afhankelijk van de terroristische dreigingen in de provincie. Zo wordt in het noorden en oosten van de provincie niet meer openlijk gepatrouilleerd terwijl men in het zuiden nog regelmatig patrouilles uitgerust met pantserwagens kan tegenkomen. Indien zich een confronterende situatie voordoet, is het optreden gericht op voorkomen van escalatie en een zo snel mogelijke terugkeer naar een normale toestand.

Opleiding

De opleiding van zes maanden die tegenwoordig voorafgaat aan de uitzending in Noord-Ierland is volledig afgestemd op alle mogelijke situaties die de eenheid, maar ook de individu-

ele militair kan tegenkomen. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan terrorismebestrijding, omgang met de media, de lokale politie en bevolking en de Rules of Engagements in het operatiegebied. Het trainingsprogramma sluit af met een twee weken durende oefening waarin de militairen met alle mogelijke scenario's worden geconfronteerd, vooral in het gebruik van hun bevoegdheden en het gebruik van rubber kogels. Schending van de Rules of Engagements door individuele militairen of door commandanten wordt aan het tuchtrecht

overheerst te worden door de Nationalisten. Hun gewelddadig optreden is defensief en gericht tegen alle katholieken, ongeacht of deze Nationalisten, republikeinen of neutraal zijn. Hun organisaties zijn ook niet zo strak georganiseerd als de IRA; ze zijn vluchtiger, oppervlakkig en minder gedisciplineerd.

Beginjaren van de IRA

De IRA vindt zijn oorsprong in de onafhankelijkheidsstrijd in de jaren twintig van de republiek Ierland. Hoewel actief tijdens de Tweede

De strategie van de IRA is beschreven in hun 'Groene Boek' en is gericht op het verenigen van de republiek Ierland en de provincie Noord-Ierland. Zij tracht dit doel te bereiken door:

- een uitputtingsoorlog te voeren tegen vijandelijk personeel (Britse troepen), met als doel zoveel mogelijk slachtoffers te maken om daarmee druk uit te oefenen op het thuisfront de militairen terug te trekken;
- met bomaanslagen de provincie onbestuurbaar te maken en onaantrekkelijk voor investeringen;
- met propaganda en publiciteitscampagnes nationale en internationale steun te zoeken voor haar doelstellingen;
- criminelen, collaborateurs en informanten af te straffen.

Afb. 8 Strategie van de IRA

en zo nodig aan het strafrecht getoetst en heeft al verscheidene malen tot veroordelingen geleid. Het mag duidelijk zijn dat de aanwezigheid van zo'n vijftienduizend militairen in Noord-Ierland een enorm beslag legt op de uitzendcapaciteit van het Britse landmacht.

Paramilitaire groeperingen

Van de nationalistische paramilitaire groeperingen is de IRA de bekendste. Loyalistische paramilitaire groeperingen als de Loyalist Volunteer Force en de Ulster Volunteer Force zijn veel minder bekend maar worden vaak vergeleken met de IRA. Ze verschillen echter sterk in ideologie, organisatie en optreden. Het optreden van de loyalisten kenmerkt zich niet door een streven naar een ideaal, maar door angst en arrogantie. Angst voor verandering, voor de toekomst en om

Wereldoorlog en aan het eind van de jaren vijftig, stelt de beweging weinig voor als in 1968 het eerste geweld uitbreekt tijdens de burgerrechtendemonstraties. Op de muren van Londonderry staat in die periode dan ook geschreven: IRA = 'I Ran Away'. Oudere IRA-leden nemen echter het initiatief en weten veel nieuwe leden (voornamelijk jonge, werkloze, maar politiek militante mannen) te werven als reactie op het optreden van de politie tegen de burgerrechtendemonstranten. Binnen korte tijd zijn de acties van de IRA echter gericht tegen de Unionisten, politie en Britse militairen. De IRA kan in de beginjaren rekenen op massale steun in de katholieke wijken van Belfast en Londonderry, omdat ze volgens de bewoners de enige organisatie is die opkomt voor de belangen van de katholieken.

Het doel van de IRA is een verenigd Ierland, maar binnen de IRA verschil-

len de meningen over de methoden om dit doel te bereiken. De officiële IRA streeft ernaar met politieke middelen één Ierland te bereiken. Ze voelt zich in de beginjaren dan ook sterk aangesproken door de burgerrechtenbeweging en ziet de noodzaak te strijden voor betere huizen, banen en politieke rechten. De afgesplitste provisionele IRA is van mening dat ze een rechtvaardige oorlog voert tegen een vreemde (Britse) bezettingsmacht en dat gewelddadige middelen zijn toegestaan.

Guerrillaoorlogvoering

De IRA beschouwt zichzelf als een militaire organisatie. Het collectief leiderschap ligt bij een zevenhoofdige raad met een chef-staf, een adjudant-generaal en een kwartiermeester-generaal. In de eerste jaren is de IRA voornamelijk een guerrillaorganisatie die sterk is geïnspireerd door de Palestijnse Bevrijdings Organisatie PLO en het Afrikaans Nationaal Congres ANC. Haar tactiek is met guerrillaoorlogvoering de Britten te dwingen zich terug te trekken uit Noord-Ierland. Als in 1971 de eerste Britse militair wordt gedood, gaan aanslagen deel uitmaken van het leven van alledag, waarbij alle soorten middelen (zoals bombrieven, autobommen, sluipschutters en mijnen) en alle soorten doelen zijn toegestaan (cafés, busstations, openbare gebouwen, individuele agenten en militairen). Britse militairen, Unionisten maar ook onschuldige burgers worden het slachtoffer van aanslagen. Slachtoffers maken, lijkt dan een doel op zich te worden.

In die periode is de IRA ongekend sterk. Ze heeft passieve politieke steun vanuit de republiek Ierland, financiële steun van Ieren in het buitenland en steun van de plaatselijke katholieke bevolking.

De IRA verandert in het voorjaar van 1972 van tactiek. In haar poging de publieke opinie in Groot-Brittannië verder onder druk te zetten, voert de IRA voor het eerst een aanslag uit op een Britse installatie buiten Noord-Ierland. Bij de bomaanslag op de offi-

ciërsmess in Aldershot vallen zeven doden. Er volgen in de daarop volgende jaren nog vele aanslagen, maar zonder het beoogde resultaat. De aanslagen versterken alleen de publieke opinie in Groot-Brittannië dat nog harder moet worden opgetreden tegen de IRA. In 1975 moet de IRA structureel haar organisatie aanpassen omdat de Britse troepen zeer succesvol zijn in het arresteren van IRA-leiders.

zen tot parlementslid voor het Britse Lagerhuis. Hierdoor wordt niet alleen de Britse regering in verlegenheid gebracht, maar weten de IRA-leden massale internationale belangstelling te wekken. Hoewel de regering Thatcher niet toegeeft aan de eisen, wordt het regime in de gevangenis langzamerhand wel aangepast zodat IRA-veroordeelden de facto als krijsgedevangenen worden behandeld.

Afb. 9 'Muur van de Vrede'

Deze muur staat in Belfast, is ongeveer drie kilometer lang en scheidt sinds 1969 de protestantse wijk Shankill en de katholieke wijk Lower Falls

Geïnspireerd door de Rote Armee Fraktion en door andere extreem linkse organisaties gaat de IRA over op een celstructuur.

In het begin van de jaren tachtig weet de IRA op een andere manier de aandacht te trekken. Veroordeelde IRA-leden proberen de Britse regering in diskrediet te brengen door in hongerstaking te gaan, te weigeren gevangenskleding te dragen, door gevangenenbewaarders te vermoorden en de celmuren te bevuilden met hun eigen uitwerpselen. Ze pogen hiermee de status te verwerven van krijsgedevangene. Uiteindelijk sterven tien IRA-leden vrijwillig de hongerdood. In die periode wordt ook één van de gevangenen IRA-leden (Bobby Sands) geko-

Aanslagen

Vanaf 1984 probeert de IRA de Britse regering in het hart te treffen. Een bom in een hotel in Brighton, waar de conservatieve partij haar partijcongres houdt, veroorzaakt vijf slachtoffers en veel materiële schade, maar de positie van premier Thatcher wordt hierdoor verder versterkt. Zeven jaar later wordt een morteraanval uitgevoerd op Downingstreet 10, de ambtswoning van de Britse premier. De schade is beperkt, maar het psychologisch effect is enorm. In een poging het financiële hart van Groot-Brittannië te treffen, ontploffen in 1992 en 1993 twee zware autobommen in het Londense zakencentrum. Naast vier doden is er voor honderden miljoenen guldens materiële schade.

Intussen worden ook aanslagen gepleegd op Britse militairen in het buitenland, waaronder Gibraltar, Duitsland en Nederland.

Langzaam verandert de relatie tussen de republikeinse beweging en de Britse regering in positieve zin. De hongerstakingen, het verkiezingssucces van Sinn Fein en het matige succes van de bomaanslagen leiden tot het inzicht dat geweld vooralsnog niet leidt tot het beoogde politieke doel. Uiteindelijk leidt dit in 1994 tot een staakt-het-vuren, eerst van de IRA, later ook van de loyalistische paramilitaire groeperingen. De IRA verwacht dat de onderhandelingen over de toekomst van de provincie snel tot resultaat zullen leiden. Als twee jaar later nog geen resultaten zijn bereikt, breekt ze het staakt-het-vuren door een bomaanslag in de Londense Docklands. Twee doden, ruim honderd gewonden en miljoenen guldens schade zijn het gevolg.

In de voorbereidingen voor de onderhandelingen over de Goede Vrijdag-akkoorden kondigt de IRA voor de tweede keer een staakt-het-vuren af om daarmee Sinn Fein de kans te geven plaats te nemen aan de onderhandelingstafel.

Afbrokkelende steun

Wel is inmiddels de steun in de republiek Ierland en in de provincie aan het afbrokkelen. De betere economische omstandigheden, maar ook het meedogenloze optreden van de IRA heeft haar positie ernstig verzwakt.

Literatuur

- Bowyer Bell – *Ireland: The Long End Game*, Studies in Conflict & Terrorism. Londen 1998.
- Patrick Buckland – *A History of Northern Ireland*. Dublin 1989.
- Gerry Adams – *Free Ireland, Towards a Lasting Peace*. Belfast 1995.
- George Mitchell – *Making Peace*. Londen 1999.
- A New Beginning. The Report of the Independent Commission on Policing for Northern Ireland*. Belfast 1999.
- Paul Arthur & Keith Jeffery – *Northern*

De bomaanslag in Omagh in 1998 met 29 doden en circa tweehonderd gewonden is wellicht een psychologisch keerpunt. De bevolking in Noord-Ierland is de bomaanslagen, de moorden en de intimidatie beu. Het gevolg is niet alleen het wegvallen van politieke en financiële steun, maar vooral het wegvallen van een beschermde uitvalsbasis in de katholieke wijken en dorpen. De aandacht van de IRA is de laatste tijd vooral gericht op het afstraffen van een ieder die niet meer trouw is aan de beweging. Mogelijk zijn dit signalen van achterhoedegevechten.

Ook lijkt de IRA langzaam van strategie te zijn veranderd. De verklaring van eind november 1999 waarin ze aankondigt de Goede Vrijdag-akkoorden te erkennen en mee te werken aan de ontwapeningscommissie, is een signaal dat er ook binnen de IRA een stroming is die meent dat slechts politieke middelen tot een oplossing van de problematiek in de provincie kunnen leiden.

Toekomst

Tijdens de herziening van de Goede Vrijdag-akkoorden is duidelijk naar voren gekomen dat zowel de Unionisten als de Nationalisten oprecht streven naar vreedzame oplossingen van het conflict. Daarbij heeft George Mitchell een buitengewoon belangrijke rol gespeeld in het kweken van

vertrouwen tussen de partijen. De Goede Vrijdag-akkoorden vormen slechts de eerste stap, maar de fundamenten zijn gelegd. Er moeten echter nog vele en moeilijke stappen worden gezet en het zal nog menige jaren duren voordat alle haat, achterdocht en angst voor overheersing is weggenomen. Daarvoor zitten de meningsverschillen te diep.

Positieve signalen

Toch zijn er positieve signalen te onderkennen. Er is een overeenkomst tussen de partijen, er is al enige jaren een wapenstilstand en de bevolking steunt massaal de Goede Vrijdag-akkoorden.

De stabiliteit in de provincie zal de komende jaren ervan afhangen of het onderling vertrouwen verder kan worden uitgebouwd. Voor het vertrouwen van de Nationalisten is van belang of de Unionisten werkelijk bereid zijn de macht te delen. Anderzijds zullen de Nationalisten op hun beurt toch moeten afwegen af te zien van een verenigd Ierland als ze oprecht streven naar een duurzame vrede.

Inmiddels hebben de Europese Unie en de Britse regering positief bijgedragen aan de stabiliteit in de provincie door grootschalige investeringen in woningbouw en infrastructuur en het creëren van banen. De pragmatici hopen dat hierdoor de randvoorwaarden zijn geschapen voor een duurzame vrede en dat in de loop van de tijd en door een hogere welvaart de idealen langzaam zullen vervagen. In de tussenliggende tijd zullen de Unionisten en Nationalisten moeten leren met elkaar samen te leven.

Milieuzorg bij Defensie: mij een zorg?

J.A. Konst*

Een praktijkvoorbeeld

Stel u voor: medio 1997 wordt u benoemd tot kazernecommandant in het Zuid-Nederlandse stadje W. Bij het aanvaarden van uw functie blijkt onder meer milieuzorg tot uw omvangrijke takenpakket te behoren. Een korte inventarisatie leert dat er nogal wat milieubelastende activiteiten op de locatie plaatsvinden: er landen helikopters (incidenteel) en er vindt intensief voertuiggebruik plaats. Deze activiteiten behoren in ieder geval voor een gedeelte te zijn gedekt door een vergunning. In de kluis vindt u er inderdaad één: een hinderwetvergunning uit 1988 afgegeven door de gemeente. Klopt dit wel? Er is geen milieubeleidsverklaring (trouwens, al was die er wel, weet uw kader daar dan wel van?). En hoe zit het eigenlijk met zaken als milieu(uitvoerings)programma, integratie van milieuzorg en interne voorlichting en opleiding? Kortom vragen, vragen en nogmaals vragen.

Nu schijnt er bij het garnizoen sinds kort een arbo/milieuoördinator te zijn aangesteld, maar van de activiteiten van deze functionaris heeft u nog niet veel gemerkt.

* De auteur is als senior-onderzoeker werkzaam bij de Algemene Rekenkamer en maakte samen met drs. M. Ottolander en mr. C. Pietjouw deel uit van het team dat het onderzoek 'Geluidshinder Defensie' uitvoerde. De Rekenkamer publiceerde daarover in oktober 1998 (Tweede Kamer, vergaderjaar 1998-1999, 26.230).

U begrijpt het al: milieuzorg is voor u als commandant zeker een zorg en dan niet de minste uit uw omvangrijke takenpakket!

Waarom milieuzorg?

De primaire taak van Defensie is het toepassen van georganiseerd geweld (in diverse gradaties) als dat nodig is, zowel ter verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied als bij vredesoperaties. De zorg voor het milieu lijkt daarin een vreemde eend. Sterker nog, in oorlogstijd kan er reden zijn het milieu juist te verpesten. Men hoeft dan niet direct te denken aan de inzet van NBC-wapens als agent orange, maar aan bijvoorbeeld de ontwrichtende gevolgen van artillerievuur, mijnevelden en bombardementen.

Toch zijn er redenen om aan het milieu serieuze aandacht te besteden. Als een van de grootste en meest complexe organisaties van ons land opereert Defensie voor het overgrote deel in vredestijd. Het draagvlak daarvoor is gebaat bij een goede zorg voor de omgeving. Daarnaast wil Defensie, als overheidsorganisatie, een voorbeeld zijn voor andere organisaties in Nederland. En natuurlijk houden gezagsgetrouwe militairen zich aan de wet.

Defensie en zeker de KLU dient zich actief met bescherming van het werk- en leefklimaat bezig te

houden, met Milieudefensie dus!

-Gen-Maj Manderfeld, 1991.

(geciteerd in Samenvatting Stafleidraad invoering milieuzorg bij de KLU)

De KL zal het milieu die aandacht geven die het verdient en niet in de laatste plaats omdat indien er geen leefbare omgeving overblijft er niets meer te verdedigen valt.

-Lt-Gen Couzy, in Maatschappij en Krijgsmacht, april 1994.

Ook in vredestijd zal er altijd wel een spanningsveld blijven bestaan tussen de harde eisen die de (voorbereiding op de) operationele inzet stelt en de wensen van de burgers. Serieuze voorbereiding op de drie hoofdtaken van de defensieorganisatie maakt dat er nu eenmaal gevlogen, geschoten en gereden wordt, en dat soms op zeer grote schaal. Het gaat er om dit onvermijdelijke spanningsveld ('frictie' volgens Von Clausewitz) te onderkennen en te beheersen.

Uit een milieuverkenning¹ van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) blijkt dat bijna de helft van de Nederlandse bevolking (44 procent) geluidshinder ondervindt. Na burens (34 procent) en wegverkeer (30 procent) is vliegverkeer (21 procent) de belangrijkste bron van geluidshinder.

Meer dan de helft van de totale geluidshinder door de luchtvaart in

¹ Nationale Milieuverkenning 4, 1997 - 2020, Rijksinstituut voor volksgezondheid en milieu.

Nederland komt van de militaire luchtvaart. Het aandeel van militaire vliegtuigen, militaire helikopters en civiele vliegtuigen in de totale geluidshinder door luchtvaart bedraagt respectievelijk ongeveer 40 procent, 30 procent en 30 procent. Naast de zogenaamde luchtgebonden geluidshinder doen zich ten gevolge van defensieactiviteiten ook andere vormen van geluidshinder voor. Hierbij kan gedacht worden aan geluidshinder door het gebruik van artillerie en handvuurwapens, het gebruik van voertuigen, maar ook ten gevolge van het proefdraaien van vliegtuig- en helikoptermotoren.

In dit artikel, dat geschreven is op persoonlijke titel, geven we een korte schets van het milieubeleid van Defensie, toegespitst op de beperking van geluidshinder. In 1997 deed de Algemene Rekenkamer onderzoek naar de mate waarin de uitvoering van dit beleid succesvol was. Over het resultaat van dit onderzoek werd in oktober 1998 gerapporteerd aan de Tweede Kamer (Geluidshinder Defensie, Kamerstukken 1998-1999, nr.26 230). Op de wijze waarop de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek inmiddels door Defensie zijn opgepakt, gaan we vervolgens nader in. Concrete aanleiding hiertoe was het onlangs uitbrengen van de langverwachte Defensie Milieubeleidsnota 2000.

Milieubeleid Defensie ten aanzien van geluidshinder

Richtinggevend op het gebied van milieu binnen Defensie was het integrale beleidsplan DMPM². De hoofdlijnen van het milieubeleid, te weten integraal ketenbeheer, energie-extensivering en kwaliteitsbevordering, zijn vertaald in richtlijnen die zijn uitgewerkt in één of meer streefdoelen.

² Defensie Meerjarenplan Milieu. Aangeboden aan de Tweede Kamer december 1993; TK vergaderjaar 1993-1994, 23 400 X, nr. 26.

Samengevat luidt de richtlijn ten aanzien van geluidshinder als volgt: 'beperken en zo mogelijk voorkomen van geluidshinder'. Dit is uitgewerkt in streefdoel 16: 'Het aantal geluidgehinderden mag niet meer worden dan het aantal in 1985'. De streefdoelen spelen een vitale rol in het milieubeleid van Defensie, omdat zij mede de basis vormen voor concrete milieumaatregelen en acties.

Met het oog op het grote aantal uit te voeren maatregelen in de diverse milieuplannen en -uitvoeringsprogramma's is een prioriteitsstelling aangebracht. Streefdoel 16 is ingedeeld in prioriteitsklasse A. Defensie heeft aan streefdoelen in klasse A de hoogste prioriteit toegekend.

Concrete maatregelen en acties – opgenomen in milieuplannen en milieu-uitvoeringsplannen van de KL en de KLU – vormen de uitwerking van het beleid. Deze kunnen zowel bron- als effectgericht zijn, maar in de richtlijn ligt de nadruk op brongerichte maatregelen. Daarnaast zullen aanvullend effectgerichte maatregelen nodig zijn, bijvoorbeeld wanneer bronmaatregelen tekortschieten.

De implementatie van deze maatregelen geschiedt door het instrument Bedrijfsinterne Milieuzorg, ontwikkeld door het ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM). Volgens een gangbare definitie omvat dit systeem een samenhangend geheel van beleidsmatige, organisatorische en administratieve maatregelen, gericht op het verkrijgen van inzicht in, het beheersen van en waar mogelijk verminderen van de effecten van de bedrijfsvoering op het milieu.

Concretisering van het beleid

Doel van het in 1994 vastgestelde beleid was om het aantal geluidgehinderden niet groter te laten worden dan in 1985. Deze algemene doelstelling bevat een aantal onduidelijkheden:

het aantal geluidgehinderden in 1985 was onbekend en een definitie van het begrip 'geluidgehinderde' ontbrak. Ook waren er geen tussendoelstellingen voor het beleid geformuleerd.

Het is dan ook niet verbazingwekkend dat de krijgsmacht delen aangeven niet met de algemene doelstelling uit de voeten te kunnen. De KLU beperkte zich bij de concretisering van de doelstellingen tot maatregelen die uit de wet voortvloeien. Dit betrof een isolatieprogramma en de zoning van militaire luchtvaartterreinen.

Hoewel naar eigen zeggen een forse inspanning werd geleverd teneinde de geluidproductie te beperken, bood streefdoel 16 ook voor de KL geen aanknopingspunten om er formeel beleid op te kunnen baseren. Zowel op het niveau van een krijgsmachtdeel als geheel als bij de inrichtingen (van bijvoorbeeld een vliegveld of kazerne) werden geen concrete en toetsbare doelstellingen voor geluidshinder aangetroffen. De Rekenkamer concludeerde dan ook dat het beleid voor geluidshinder niet doelgericht was. Het diende concreter te worden geformuleerd in de vorm van meetbare en haalbare doelstellingen.

Maatregelen

In de milieu-uitvoeringsprogramma's werd een scala aan maatregelen genoemd, dat voor het overgrote deel, zij het vaak met vertraging, ook was uitgevoerd.

De Rekenkamer is in haar oordeel over de uiteindelijke bijdrage van al deze maatregelen aan het beperken van geluidshinder niet onverdeeld positief. Het was namelijk onduidelijk of al deze technische en organisatorische maatregelen hiervoor wel noodzakelijk en voldoende waren. Dat kwam omdat een uitwerking van streefdoel 16 in specifieke krijgsmachtdeelmilieuplannen en milieu-uitvoeringsprogramma's ontbrak en een inventarisatie van de milieubelasting achterwege was gelaten. →

Wel had Defensie voor nagenoeg alle aangekondigde maatregelen initiatieven genomen. Zo besteedde het ministerie bijvoorbeeld ruim f 100 miljoen aan woningisolatie rond militaire vliegvelden. De meeste technische maatregelen droegen bij aan het beperken van *geluidsproductie*. De gehanteerde combinatie van instrumenten was bij luchtgebonden geluid echter niet de meest adequate.

In hoeverre zonerings- en isolatieprogramma hebben bijgedragen aan de doelbereiking van streefdoel 16 is onduidelijk. Het blijkt namelijk dat het overgrote deel van de geluidshinder (80 tot 90 procent) bij de luchtvaart wordt veroorzaakt door het laagvliegen. Dit geeft aan dat beide maatregelen, gericht op starten en landen van vliegtuigen, vanuit hun aard in onvoldoende mate een bijdrage kunnen leveren aan het beperken van een substantieel deel van de geluidshinder.

Er bleven ook kansen onbenut. De mogelijkheden die bijvoorbeeld het defensie-materieelverwervingsproces en de invoering van milieuvriendelijke en/of geluidsarme munitie bieden, werden nog slechts ten dele benut.

In de DMP-procedure is voor enkele fasen voorgeschreven dat milieu-aspecten (inclusief geluid) aan de orde dienen te komen. Zowel bij de aanschaf van de Apache-gevechtshelikopter als van het VN-voertuig werd de keuze bepaald op grond van kwaliteit, prijs, compensatie-orders en internationale samenwerking. Milieu speelde hierbij zijdelings een rol: getoetst werd of het materieel voldeed aan de maximaal toelaatbare geluidsproductie, niet aangegeven is welk toestel uit milieutechnisch oogpunt het beste presteerde.

De KL verrichtte onderzoek (ten behoeve van de schietbaan Lauwers-

meer) naar de invoering van geluid-dempers voor het boordkanon van YPR-voertuigen. Hoewel het onderzoek reeds in 1996 uitwees dat invoering technisch haalbaar en wenselijk was, bleef het verlenen van de opdracht tot verwerving uit.

Bedrijfsinterne milieuzorg

Volgens het DMPM moesten bedrijven met een aanzienlijke milieubelasting (waartoe Defensie ook zichzelf rekent) in 1995 een systeem van bedrijfsinterne milieuzorg (BIMZ) hebben ingevoerd. De invoering van de BIMZ verliep echter traag en onvolledig.

De KL was echter bewust niet in 1993, maar later begonnen. Boven de lopende reorganisaties als gevolg van de Prioriteitnota kon de organisatie er niet nog eens de last van dit project bijhebben. Via het plan SMiKL

Afb. 1 Een bron voor geluidshinder: de getrokken Houwitser M 114 (Bron: H. Keeris, MinDef)

(Systematische Milieuzorg bij de Koninklijke Landmacht, najaar 1996) is invoering van BIMZ eerst voorzien in de periode 1996-99. De KLU was sinds begin jaren negentig bezig met de invoering van een milieuzorgsysteem.

Bepaalde elementen van het systeem waren niet of nauwelijks ontwikkeld. De totale gevorderdheid van de invoering varieerde:

KM	24
KL	9
KLU	31

Tabel 1
Percentage gevorderdheid

De bijdrage van het systeem aan de beheersing en beperking van geluidshinder was derhalve nog bescheiden; de bijtijds begonnen KLU bleek hiermee overigens nog het verst gevorderd.

Knelpunten

De Rekenkamer signaleerde enkele knelpunten, die grotendeels een organisatorische achtergrond hebben.

1. Verantwoordelijkheid voor vergunningen

De actualiteit van de milieuvergunningen liet te wensen over: van de ongeveer 290 vergunningen waren er volgens DGWT 217 nog niet geactualiseerd. Daarnaast bestond onduidelijkheid over verantwoordelijkheid voor de dekkendheid van de vergunningen. De Wet Milieubeheer legt deze bij de drijver van de inrichting. Het beheer van de vergunningen is echter in handen van DGWT.

2. Taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden op verschillende niveaus

Een goede naleving van de vergunningsvoorwaarden wordt bevoor-

derd door gebruikersinstructies milieu met een gedetailleerde uitwerking van de vergunningseisen, de zogenoemde GIM's. De Rekenkamer stelde vast dat het bij de inrichtingen ontbrak aan inzicht in de beschikbaarheid van de GIM's. Daarnaast bleek bij de inrichtingen niet voor interne controle te zijn gezorgd. Uit informatie van de staven van de krijgsmachtdelen kwam echter naar voren dat hiervoor wel voorzieningen waren getroffen. De discrepantie tussen de informatie afkomstig van de inrichtingen en de informatie van de krijgsmachtdelen over beide punten is opvallend. Een verklaring hiervoor zou kunnen liggen in hetgeen over integratie van milieuzorg wordt gesteld in het Evaluatiedocument DMPM: het proces van vastleggen van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden in de lijnorganisatie, waardoor de middelen bij de lijnfunctionarissen komen te liggen, was in gang gezet maar bleek uitermate stroef te verlopen.

3. Milieu versus geluidshinder

Ook bleken vooral bij de vliegbases de verantwoordelijkheden voor milieu en voor geluidshinder in aparte kanalen te zijn geregeld, hetgeen er bijvoorbeeld toe leidde dat in milieuplannen niets was opgenomen over beperking van geluidshinder.

4. Oude knelpunten

Al bij de introductie van het bedrijfsintern milieuzorgsysteem constateerden de drie krijgsmachtdelen destijds belemmerende factoren die betrekking hadden op:

- de organisatie van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden;
- kennis met betrekking tot milieubeleid en milieu-know-how en inzicht in de (mate van) milieubelasting en de informatievoorziening.

De Rekenkamer is nagegaan of deze knelpunten nog steeds als belemmerende factoren konden

worden aangemerkt. Bij nadere beschouwing van de invoering van het zorgsysteem bij de krijgsmachtdelen zagen wij onderlinge verschillen. Dit gold met name voor de integratie van milieuzorg, metingen en registraties, voorlichting en opleiding, en interne en externe rapportages.

Ten aanzien van één element van het systeem vertoonden de inrichtingen van de krijgsmachtdelen hetzelfde negatieve beeld: zij gaven aan dat controle of een procedure daarvoor niet of nauwelijks aanwezig waren, terwijl de staven van de krijgsmachtdelen hadden aangegeven daar voorzieningen voor te hebben getroffen. Ook het inzicht in de (mate van) milieubelasting liet nog te wensen over.

Informatievoorziening was zowel op objectniveau als bij de beide krijgsmachtdelen niet op orde. Op centraal niveau was daarmee pas in 1998 een begin gemaakt.

Reactie van minister en Tweede Kamer

Het is gebruikelijk dat rapporten van de Rekenkamer voor commentaar aan de betrokken minister worden voorgelegd. De minister van Defensie antwoordde de Rekenkamer dat de aanbevelingen van nut kunnen zijn bij de ontwikkeling van een nieuw milieubeleid. Hij kondigde aan hierbij te streven naar concrete doelstellingen, uitgedrukt in tijd, geld en resultaten. De bewindsman deelde de mening van de Rekenkamer dat voortgaande integratie van milieuzorg binnen Defensie van groot belang is. De minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeleid antwoordde dat hij kon instemmen met de bevindingen en de conclusies in het rapport.

De Vaste Commissie voor Defensie behandelde het rapport in januari 1999. De commissieleden vonden de kritiek van de Rekenkamer niet mals (een kamerlid gebruikte zelfs de term

'nogal verbijsterend'). De staatssecretaris gaf in zijn antwoord aan zelf ook niet gelukkig te zijn met de inhoud van het rapport. Als gevolg daarvan waren er intern inmiddels wel de nodige acties in gang gezet om de geconstateerde tekortkomingen weg te werken. Voorts werd verwezen naar het komende Defensie Milieubeleidsnota.

Bij de behandeling van de defensiebegroting 2000 informeerde de commissie in november 1999 expliciet naar de acties die waren ondernomen vanaf het uitkomen van de rapportage. De minister gaf het volgende beeld:

- voor de activiteiten waarvoor geen nulmeting van de milieubelasting van Defensie voorhanden was, is deze uitgevoerd;

- Defensie en VROM zijn overeengekomen dat in de periode 1998 tot en met 2003 oude milieuvergunningen, waarvoor VROM het bevoegd gezag is, zullen worden geactualiseerd;

- met VROM is overleg begonnen over de meetbaarheid en de zoneringsmogelijkheid van geluidsbelastende activiteiten op oefen- en schietterreinen;

- in de Defensie Milieubeleidsnota 2000 zullen uitsluitend doelstellingen komen te staan die concreet en meetbaar zijn;

- bij milieuzorgsystemen conformeert Defensie zich aan het Rijksmilieubeleid, namelijk een certificeerbaar milieuzorgsysteem voor 2003. De invoering hiervan vordert.

Defensie Milieubeleidsnota 2000

In maart 2000 verscheen de langverwachte Defensie Milieubeleidsnota 2000 (DMB 2000); de opvolger van het DMPM uit 1993. De aanbevelingen uit een evaluatie van het DMPM door Defensie zelf en het rapport van de Rekenkamer zijn richtsnoeren geweest bij het opstellen van het DMB 2000. Belangrijk verschil tussen de beide beleidsnota's is dat in het DMPM het algemene rijksmilieubeleid centraal stond, terwijl de DMB de bedrijfsvoering bij Defensie centraal stelt. Hierdoor is het nu mogelijk concrete doelen te stellen die zoveel mogelijk voldoen aan zogeheten SMART-criteria: Specifiek, Meetbaar, Actueel, Realistisch en Tijdgebonden. De DMB kent drie pijlers: het invoeren van milieuzorg, het opzetten van een

Afb. 2 Meer dan de helft van de totale geluidshinder door de luchtvaart in Nederland komt van de militaire luchtvaart (Bron: AVDKM)

Afb. 3 Apache-helikopters: luchtgebonden geluidshinder, maar... operationele noodzaak (Bron: Vliegbasis Soesterberg)

uitgebreid meet- en regelsysteem en het vergroten van het inzicht in en de verdere terugdringing van de milieubelasting.

Defensie stelt zich ten doel voor 2003 milieuzorgsystemen in te voeren die certificeerbaar zijn volgens de ISO 14001 norm. Dit leidt tot de integratie van milieu in de bedrijfsvoering. Bijzondere aandacht gaat hierbij uit naar de verdere integratie van milieu in de planvorming, het materieelbeleid en het infrastructuurbeleid.

Het meet- en regelsysteem zal inzicht verschaffen in de voor de DMB noodzakelijke referentiepunten. Het geeft inzicht in de kwantitatieve voortgang en effecten van de milieumaatregelen.

Voor het vergroten van het kwalitatieve inzicht en de verdere terugdringing van de milieubelasting zijn zes, voor Defensie relevante, milieuthema's vastgesteld: energie en luchtverontreiniging, geluid, milieugevaarlijke stoffen, verontreiniging van de bodem, afval en natuur. Per thema zijn één of twee doelstellingen van de planperiode 2000 tot en met 2004 geformuleerd. Met deze aanpak volgt Defensie het Rijksmilieubeleid zonder de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht aan te tasten.

De integratie in de bedrijfsvoering, de geïntensiveerde centrale sturing en toetsing, en een nieuwe overlegstruc-

tuur moeten ervoor zorgen dat de DMB 2000 op goede wijze wordt uitgevoerd en dat de doelstellingen worden verwezenlijkt. Interne en externe rapportages zullen daarbij de voortgang van de DMB 2000 inzichtelijk maken.

Waar staat Defensie thans?

Met het verschijnen van de DMB 2000 beschikt Defensie over een goede basis om – zoals de nota het zelf noemt – te streven naar een duurzame relatie tussen Defensie en milieu. De conclusies en aanbevelingen uit het kritische rapport van de Rekenkamer

zijn terdege ter harte genomen bij de opstelling van de DMB 2000. Dit blijkt met name uit de gekozen aanpak (SMART-doelen) en maatregelen (invoering milieuzorgsystemen en uniforme metingen en registraties).

Drie pijlers

De invoering van een volgens de internationale standaard certificeerbaar milieuzorgsysteem is een van de drie pijlers van de DMB 2000.

Dit is overigens niet geheel nieuw: Defensie had in 1997 al besloten tot een aanpassing van het beleid, met de keus om BIMZ te vervangen door ISO 14001. De overwegingen voor het aannemen van de nieuwe norm laten zich samenvatten als: de oude norm gaf te weinig aanknopingspunten voor coördinatie (onder andere verslaglegging) en het vaststellen van de voortgang bij de implementatie van een milieuzorgsysteem. De ISO-norm is een wereldwijde standaard en biedt betere afstemmingsmogelijkheden binnen de NAVO.

Hierbij plaatst de Rekenkamer de volgende kanttekening. Van groot belang is het oplossen van de gesignaleerde oude knelpunten voor de invoering en het functioneren van het BIMZ: zolang deze aanwezig zijn, zal ook de invoering van de ISO-norm op problemen stuiten. Defensie is overigens met het wegnemen van de knelpunten al goed op weg, getuige de rapportage aan de Tweede Kamer.

Het jongste krijgsmachtdeel KMAR is buiten het door de Rekenkamer uitge-

voerde onderzoek gelaten. Juist de KMAR heeft recentelijk als eerste krijgsmachtdeel een volgens de internationale standaard certificeerbaar milieuzorgsysteem gerealiseerd. (Voor de gehele defensieorganisatie moet dit voor 1 januari 2003 het geval zijn.)

Een schoolvoorbeeld hoe een jonge organisatie grote oudere broers voorbij kan streven.

De concentratie op niet meer dan zes milieuthema's, in combinatie met het formuleren van enkele doelstellingen per thema, lijkt een goede aanpak. Voor wat betreft geluid, een van de belangrijkste milieuthema's, zien de doelstellingen er als volgt uit: Defensie stelt zich ten doel om het niveau van geluidshinder ten gevolge van defensie-activiteiten op gezoneerde terreinen en vergunde inrichtingen niet te laten stijgen. Voorwaar, een heel wat concretere en meetbaarder doelstelling dan die uit de DMPM.

Communicatie

Een hoofdstuk van de DMB is gewijd aan de wijze waarop de doelstellingen moeten worden bereikt. De verantwoordelijkheden op milieugebied is onderwerp in dit hoofdstuk. Ook wordt ingegaan op de financiële aspecten, opleidingen, communicatie en rapportages.

Dit laatste is belangrijk omdat in de oude aanpak de openbare informatievoorziening duidelijk te wensen over-

liet. Per slot van rekening leven wij nu in de tijd van Beleidsbegroting Tot Beleidsverantwoording (BTB) en ligt de meetlat hoog. (Ook de milieurapportage over 1998, die staatssecretaris Van Hoof pal voor het uitbrengen van de DMB aan de Tweede Kamer presenteerde, voldoet nog niet echt aan de nieuwe norm).

Draagvlak

De belangrijkste factor, de mannen en vrouwen van de vier krijgsmachtdeelen die het nieuwe milieubeleid uiteindelijk moeten gaan uitvoeren, wordt echter niet genoemd. Ten onrechte, want zonder dit defensiebrede draagvlak zal de uitvoering van de Milieubeleidsnota – hoe goed ook geformuleerd – bij voorbaat tot mislukken zijn gedoemd. Wij willen daarom – onder verwijzing naar het praktijkvoorbeeld aan het begin van dit artikel – als volgt afsluiten: Milieuzorg mag en kan niet alleen de zorg zijn van uw commandant. U, militair of burgerambtenaar, bent nu aan zet!

MENINGEN van anderen

Veteranen¹

Veteranen hielden zich niet koest, integendeel!

In zijn artikel 'Oudere veteranen en de roep om maatschappelijke erkenning' in de uitgave van mei 2000,* gaat auteur drs. M. Elands voorbij aan de periode direct na terugkeer van de Indiëveteranen (1950) tot het omslagjaar 1985. Juist in die periode hebben Indiëveteranen zich bepaald niet koest gehouden. Integendeel.

Met de oprichting van het Veteranen Legioen Nederland (VLN) eind 1951 presenteerden Indiëveteranen zich voor de eerste maal als een zeer krachtige buitenparlementaire actiegroep. Weliswaar niet direct gericht op de materiële belangenbehartiging, maar wel voor het behoud van de democratische verworvenheden en het voortbestaan van het Koninkrijk der Nederlanden.

Tot een van de belangrijkste speerpunten van het VLN behoorde het van de vierde mei uitsluiten van de herdenking van de gevallen in de periode 1945-1950 in het voormalig Nederlands-Indië. Dat leidde ertoe dat vanaf 1952 jaarlijks op de tweede Kerstdag een herdenkingsplechtigheid werd gehouden bij het Nationaal Monument op de Dam. Eerst in de jaren zestig kwam men in Nederland tot het besef, dat op de vierde mei ook de gevallen uit het voormalig Nederlands-Indië recht hebben bij de herdenking te worden betrokken. Om over plaatsing van de urn met de aarde van de erevelden uit Indonesië maar te zwijgen.

In de eerste jaren na de oprichting was het VLN ten nauwste betrokken bij de ondersteuning van de rechtmatige strijd voor erkenning van de Republiek der Zuid-Molukkers, het recht op zelfbeschikking van het volk van Nieuw-Guinea, de pro-

testdemonstraties tegen de processen Jungschlaeger en Schmidt, enzovoort.

Samen met de in 1958 uit het VLN getreden stichting Oud-Strijders Legioen (OSL) werd het initiatief genomen voor de 'erschulden' van Nederland waar het betreft de niet-betaalde oorlogssalarissen en de niet-gecompenseerde oorlogsschade van al diegenen die als krijgsgevangenen in de Japanse dwangarbeiderskampen te werk werden gesteld. Een initiatief dat leidde tot de oprichting van de Stichting Nederlandse Ereschulden met het resultaat dat aan deze oud-krijgsgevangenen een afkoopsom van f 7500 werd uitgekeerd. Daarnaast waren de in het VLN en OSL georganiseerde Indiëveteranen ten nauwste betrokken bij het initiatief van de thans jaarlijkse herdenking van de Japanse capitulatie op 15 augustus 1945.

Waar het betreft de maatschappelijke belangenbehartiging trokken beide organisaties ten strijde tegen het voornemen van de regering om de oud-Indiëveteranen na het vervullen van hun dienstplicht ook nog eens op te roepen voor dienstneming bij de Bescherming Burgerbevolking (BB), hetgeen dankzij die inzet niet werd doorgevoerd.

In de jaren zestig hebben Indiëveteranen blij gegeven van steun aan de Amerikaanse betrokkenheid in de strijd tegen de communistische overweldiging van Zuid-Vietnam en later in het kruisvluchtwapendeбат voor het nakomen van onze NAVO-verplichtingen.

Het is niet juist dat de Vereniging Oud-Indië-militairen (VOMI) de eerste echte belangenbehartiger van Indiëveteranen is. Daarmee wordt geen recht gedaan aan in ieder geval het Veteranen Legioen Nederland, thans Bond van Wapenbroeders genoemd.

Overigens lieten de veteranenorganisaties ieder op hun eigen wijze zich niet onbetuigd toen Hueting met zijn beschuldigingen kwam en dr. De Jong deze beschuldigingen in zijn geschiedschrijving wilde boekstaven.

Het zou mij te ver voeren om op alle activiteiten van Indiëveteranen voor de 'doorbraak' in de jaren tachtig in te gaan. Het vorenstaande is slechts bedoeld om duidelijke

lijkt te maken dat Indiëveteranen zich bij hun terugkeer bepaald niet koest hebben gehouden.

P.J.G.A. EGO – voorzitter
Stichting Oud-Strijders Legioen

ANTWOORD op meningen van anderen

Veteranen¹

Het commentaar van de heer Ego op mijn artikel over de 'oudere veteranen' nodigt uit tot een korte reactie mijnerzijds. Zijn kritiek richt zich feitelijk op twee zaken. In zijn lezenswaardige en informatieve reactie concludeert de heer Ego dat ik in het betreffende artikel voorbij ben gegaan aan de periode tussen 1950 en 1985. In stel evenwel vast dat bijna anderhalve bladzijde van mijn artikel de ontwikkelingen in de periode 1950-1985 betreft, met als hoofdingrediënt de beschrijving van de zogeheten 'Hueting-affaire'. De enorme ontwikkelingen op het gebied van belangenvertegenwoordiging, veteranenbeleid en maatschappelijke erkenning rechtvaardigen mijns inziens de verhoudingsgewijs uitgebreidere behandeling van de periode na 1985.

Het tweede punt van kritiek van de heer Ego betreft het mijnerzijds niet vermelden van de activiteiten van het Veteranen Legioen Nederland (VLN) en het Oud-Strijders Legioen (OSL) vanaf de jaren vijftig en – daarmee samenhangend – het opvoeren van de Vereniging Oud-Militairen Indiëgangers (VOMI) als de eerste echte belangenvereniging van Indiëveteranen.

Een verklaring voor deze keuze schuilt uiteraard in het woordje 'echte'. Zoals de heer Ego met zijn voorbeelden van acties uit de periode vóór 1985 aangaf, namen het VLN en het OSL in tal van discussies krachtig stelling. Uit diezelfde voorbeelden blijkt echter – en de heer Ego benadrukt dit – dat beide organisaties in de jaren vijftig en zestig weliswaar als belangenvereniging voor met name KNIL-vete-

* MS 169 (2000) (5) 219-230.

ranen (wo-II) functioneerden, doch zich vooral als een buitenparlementaire actiegroep met uitgesproken politieke denkbeelden profileerden.

Juist de krachtige politieke stellingnames (anti-communistisch, rechts-conservatief, voor een krachtig gezag en tegen de Indonesische regering van Soekarno) sloten een rol als brede belangenvereniging voor *alle* Indiëveteranen uit. Dat het ledenaantal van beide organisaties in deze periode zeer beperkt bleef (voor zover mij bekend hooguit 2.000 tot 3.000), bevestigt dit beeld.

Al met al is de opmerking van de heer Ego dat de VOMI niet de eerste belangenvereniging voor (Indië)veteranen was, terecht. Het VLN en het OSL hebben – evenals bijvoorbeeld de Bond voor Oud-Stoottroepen en Stoottroepen – een aanzienlijk langere staat van dienst. Desondanks beschouw ik de VOMI vanuit haar a-politieke opstelling, haar op *alle* groepen Indiëveteranen gerichte actiepakket en haar daaruit voortvloeiende grotere aantrekkingskracht wel degelijk als de eerste 'echte' of de eerste 'brede' belangenvereniging voor Indiëveteranen.

drs. M. ELANDS – wetenschappelijk medewerker Veteraneninstituut

MENINGEN van anderen

Veteranen²

Zeer geachte professor Bosch,

Het bestuur van het Veteranen Platform (een van de partners in het Veteraneninstituut) heeft kennis genomen van het themanummer 5/2000 'Veteranen toen en nu' van de *Militaire Spectator*, uitgegeven ter gelegenheid van de opening van het Veteraneninstituut.

Uiteraard onder uitdrukkelijke aantekening dat het de redactie vrij staat opinies te publiceren, willen wij u naar aanleiding van vragen die ons daarover bereikten er toch op attenderen dat de laatste alinea

van het editoriaal op pagina 217 'De Veteranen kunnen komen', geenszins het bestuursstandpunt van het Veteranen Platform verwoordt.

Het bestuur van het Veteranen Platform, met een achterban van ruim 160.000 georganiseerde veteranen van alle strijdtoneelen en alle leeftijden, heeft gemeend zich scherp te moeten verzetten tegen de uitlatingen van de minister-president met betrekking tot een vorm van excuus aan Indonesië, juist omdat deze – gewild of ongewild – gekoppeld werden aan de door de Japanse regering aangeboden excuses over de periode 1940-1945.

De rechtvaardigheid van onze reactie is door de heer Kok ook onderkend; hij heeft deze uitlatingen later en publiekelijk zeer sterk genuanceerd.

Onze reactie wordt door het bestuur van het Veteranen Platform geenszins als 'verkramp't of 'defensief' gezien zoals volstrekt ten onrechte in het editoriaal wordt gesteld, maar eerder als een correctie op de woorden van de minister-president in het kader van het, in de laatste jaren zo sterk gegroeide maatschappelijke en politieke bewustzijn van de georganiseerde Nederlandse veteranen.

Het Veteranen Platform is immer bereid de open dialoog met de samenleving aan te gaan, maar dan steeds met oog voor de harde lessen die het verleden ons leerde. In deze zin is het de opdracht en de plicht van het Veteranen Platform om de gevoelens en de belangen die onder de veteranen leven, te respecteren en naar de samenleving te verwoorden. Dat is ook in dit geval gebeurd.

De in het editoriaal genoemde weg naar maatschappelijke erkenning is ook de onze, vandaar dat dit door de redactie genomen voorbeeld ons ongelukkig gekozen en weinig relevant voorkomt.

Met vriendelijke groet,

Stichting Veteranen Platform

kolmarns b.d. A.H.P. KNOPPIEN
- voorzitter
K.J. ORSEL – secretaris

ANTWOORD op meningen van anderen

Veteranen²

De redactie is het bestuur van de Stichting Veteranen Platform (SVP) erkentelijk voor haar heldere reactie, die – ongevraagd – de functie en status van het editoriaal nog eens voor het voetlicht brengt. In het editoriaal vraagt de redactie aandacht voor in haar ogen voor de krijgsmacht belangrijke ontwikkelingen en gebeurtenissen, waarbij zij – ter wille van de meningsvorming – vaak positief-kritische kanttekening plaats of dilemma's signaleert. Het editoriaal wordt, ongeacht het onderwerp, in volle vrijheid geschreven en de verantwoordelijkheid voor de inhoud berust dan ook volledig bij de redactie.

De redactie was en is van mening dat de felle ongeclausuleerde afwijzing door de vertegenwoordigers van de SVP op een eerste uitlating van de minister-president of Nederland geen excuses aan Indonesië zou moeten aanbieden, een opvallende overeenkomst vertoont met het gedrag van een infanterist die enthousiast een duin bestormt zonder na te denken wat er achter de duinenrij schuilgaat. Gegeven de excuus-cultuur waarin wij momenteel leven, acht de redactie een open dialoog over de vraag 'excuses voor wat' vruchtbaarder dan een botte afwijzing. Tijdens de opening van het Veteraneninstituut heeft minister-president Kok heel nadrukkelijk de verantwoordelijkheid voor uitzendingen, zowel naar Indië als bij vredesoperaties, daar gelegd waar die hoort: bij de politiek verantwoordelijken.

De redactie hoopt gelet op de bereidheid van de SVP om een open dialoog aan te gaan dat deze duidelijke en principiële uitspraak van de minister-president een stimulans zal zijn om pro-actief na en mee te denken over de modaliteiten van mogelijke excuses over het gevoerde dekolonisatiebeleid in de Indische archipel.

DE REDACTIE

MENINGEN van anderen

Helikopters vanuit Special Forces-perspectief

Met genoegen heb ik het artikel van luitenant-kolonel O.P. van Wiggen gelezen, getiteld 'Helikopters vanuit Special Forces - perspectief'.* Als ik zo vrij mag zijn zijn pleidooi in een stelling te vertalen, dan zou deze luiden dat *special forces* slechts dan behoorlijk armslag hebben, indien zij beschikken over speciale helikopters. Bij bondgenootschappelijke korpsen signaleert de auteur een aantal types dat aan de specifieke eisen voldoet. Mijn reactie is niet zozeer ingegeven door kritiek op zijn inzichtelijke artikel als wel bedoeld als aanvulling op zijn betoog.

De auteur bespreekt aan het slot van het artikel de haalbaarheid van een Nederlandse speciale helikoptereenheid, afkomstig uit de Tactische Helikopter Groep (THG¹) teneinde in de behoefte van het Korps Commandotroepen (KCT) te voorzien. Hij noemt enkele opties die in dit verband de moeite van het bestuderen waard zijn, namelijk:

- aankoop van vijf tot zes speciaal uitgeruste Cougars;
- aanpassen van bestaande Cougars of Chinooks;
- inpassing van de behoefte in het lopende *Light Utility Helicopter* (LUH)-project.

* MS 169 (2000) (4) 177-182.

¹ Met veel plezier lees ik op p. 181: 'Niet alleen de individuele vaardigheid van de (Cougar-) vliegers maar vooral hun attitude tegenover dergelijke missies biedt perspectief'.

² Men leze ook de eisen behandeld in het door de schrijver aangehaalde artikel 'Combat Search and Rescue vanuit vliegerperspectief' van majoor R.C.A. Cuppes (MS 168 (1999) (12) 642). Gemakshalve ga ik ervan uit dat de CSAR-missie in grote lijnen identiek is aan de special forces-missie.

Eisen

Weinig precies is Van Wiggen in het formuleren van de eisen te stellen aan zulke helikopters; zelfs acht hij drie sterk uiteenlopende types voor de special forces-rol acceptabel. Om te beginnen is een eis dat zij zich desnoods zonder escorte van gevechtsheli's in vijandelijk gebied moeten kunnen begeven. Dat betekent zonder meer een aanzienlijke toename in gewicht. Daarmee valt de LUH eigenlijk al af.

De Chinook is in dit metier een weinig geziene helikopter, zij het dat de Britten er handig mee improviseren. Verdere eisen zijn actieve en passieve bescherming, zoals bepantsering, boordwapens, EO-uitrusting, *secure* en lange-afstandsverbindingen, FLIR, autonome navigatie-apparatuur, *long range tanks* en/of *refueling probe* en een lier.² Als al die apparatuur is geïnstalleerd, moet er voldoende hefvermogen overblijven om een man of tien met uitrusting aan boord te nemen. We hebben het dan al gauw over een Cougar-achtig type helikopter.

Drie opties

Een kwaliteitseis op zich is voldoende kwantiteit. Als men rekent dat bij een operatie minimaal twee toestellen worden ingezet, dan zal een derde reserve moeten staan. Rekening houden met onderhoud, schadeherstel (het gaat nu eenmaal om riskante missies) en gemiddelde beschikbaarheid zal men dan minimaal over vijf, liever zes helikopters in de vloot moeten beschikken.³

Voor de Nederlandse krijgsmacht staan naar mijn inzicht in dit verband de volgende drie opties open, waarvan Van

Wiggen er twee heeft aangestipt. Ik ga daarbij uit van zijn operationele wens (beter: eis) dat KCT en THG regelmatig met elkaar oefenen. Het moge duidelijk zijn dat de Nederlandse omstandigheden daarbij ontoereikend zijn en dat er dus in het buitenland moet worden geoefend, liefst in combinatie met dergelijke bondgenootschappelijke eenheden.

I Aanpassing van zes Cougars uit de bestaande vloot. Voordeel is dat er geen extra toestellen behoeven te worden gekocht. De nadelen zijn tweemaal. Ten eerste gaat de bestemming voor het KCT ten koste van de beschikbaarheid van 11 Air Manoeuvre Brigade (11 AMB). Voor deze brigade zijn vanaf 1995 weliswaar dertig capabele transporthelikopters ingestroomd, maar vertragingen bij de operationele introductie hebben bij 11 AMB tot gevolg gehad dat eerst geleidelijk aan de reguliere kleinschalige oefenbehoefte kan worden voldaan. Door gerijpte inzichten bij de Koninklijke Luchtmacht worden nu in twee slagen 600 personen extra aan de sterkte van de THG toegevoegd, maar dan nog zal het beschikbaarheidspercentage alleen aanzienlijk boven de vijftig procent uitkomen als het gaat om grootschalige oefeningen of ernstoperaties. Uitzendingen leiden ter plaatse weliswaar tot een vrij grote inzetbaarheid, maar dit gaat weer ten koste van de beschikbaarheid op de thuisbasis. Kortom, 11 AMB kan zich een adering van zes toestellen, die regelmatig met het KCT moeten oefenen, naar mijn inzicht slecht permitteren. Ten tweede kost het aanpassen van de bestaande Cougars aan bijzondere eisen heel veel geld, omdat de toestellen in feite helemaal ontmanteld en weer opnieuw opgebouwd moeten worden.

II Het is dan ook veel kosteneffectiever zes Cougars kant-en-klaar van de fabriek te kopen, in te passen in de bestaande vloot en ze voor het KCT te bestemmen. Nadeel is dat hiermee al gauw 200 MF aan investeringen is gemoeid. Het is maar zeer de vraag of de belanghebbende krijgsmachtdelen voldoende overtuigingskracht en consensus kunnen ontwikkelen om zo'n bedrag in de plannen onder te brengen.

→

III Er is echter een alternatief dat veel minder geld kost. De Koninklijke Marine zal vanaf 2007 twintig toestellen van het type NH-90 invoeren, namelijk veertien boordhelikopters en zes 'lege' toestellen. Voor de NH-90 is een CSAR-pakket ontwikkeld dat tijdens de productie kan worden ingebouwd. De marginale kosten van deze oplossing bedragen slechts een fractie van de aanschaf van speciale helikopters, om maar niet te spreken van de exploitatiekosten.

De vraag is uiteraard of een dergelijke oplossing in de plannen van de KM past. De marine wil de beschikbaarheid van de boordhelikopters uiteraard maximaliseren en kan dan besluiten de apparatuur van die toestellen daar in te bouwen waar dat het beste uitkomt. Intussen blijven er dan waarschijnlijk nog voldoende 'lege' toestellen over voor SAR-taken en voor het vervoer van mariniers van en naar de twee amfibische transportschepen (LPD). De KLU zou de nationale SAR-taak op zich kunnen nemen met weinig extra kosten. Heel interessant is het feit dat niet alleen maar ook het Korps Mariniers een special forces-missie heeft. Dat korps is dus evenzeer gebaat bij een gespecialiseerde helikopter. Hier valt dus bij een goede taakverdeling en een goede samenwerking veel winst te behalen. Dit is dan ook de reden waarom deze optie bestudering verdient.

Haalbaarheid

Hoe voor de hand liggend deze oplossing ook is, ik zeg hier meteen bij dat ik niet

optimistisch ben over de kans van slagen. De zwakte ervan is namelijk dat zij een hoge mate van samenwerking tussen krijgsmachtdelen veronderstelt. Tussen de THG en de Groep Helikopters van de KM, en met name de mariniers en de commando's. De laatste twee korpsen werken om te beginnen niet samen in de voorbereiding van hun special forces-missies. Het ene korps oefent voor de missie op zee en het andere voor de missie op land. Kennelijk is er in onze krijgsmacht weinig behoefte aan een *joint* aansturing, zoals bijvoorbeeld in de VS en in Frankrijk.

Toch heeft de ervaring van begin 1999 in Albanië geleerd dat het nogal hinderlijk is dat de Chinooks van de THG onder meer door een gebrek aan lange afstandsradio's en door *connectivity*-problemen niet kunnen communiceren met de voertuigen van de mariniers. Er zijn omstandigheden voorstelbaar waaronder een gebrek aan communicatie meedogenloos wordt afgestraft. Ik denk hierbij aan operatie *Eagle Claw*, de Amerikaanse raid op Teheran van april 1980. De lessen die uit dit falen werden getrokken, leidden tot belangrijke impulsen in de ontwikkeling van joint Amerikaans denken en in de samenwerking tussen special forces- en helikopter-eenheden.

Geen sturende hand

In onze krijgsmacht is niemand verantwoordelijk voor de implementatie van joint programma's die ertoe leiden dat er structureel wordt samengewerkt, bijvoorbeeld tussen special forces of tussen het Korps Mariniers en 11 AMB. Zelfs para-

chutistenopleidingen en trainingen in bergachtig gebied of in de jungle worden in *splendid isolation* uitgevoerd. Het zou mij zelfs verbazen als de *lessons learned* worden uitgewisseld.

Ook bij de coördinatie van de stafeseisen te stellen aan nieuw materiaal ontbreekt een sturende hand. Ik heb al het voorbeeld van de verbindingen gebruikt. Een meer recent voorbeeld is de beslissing van de Koninklijke Marine voor de NH-90 de RTM-322 motor te kiezen en niet de T-700 motor, de keuze van de Italianen en de Duitsers. Ongetwijfeld heeft de RTM-322 motor voordelen, maar waar niemand kennelijk bij heeft stil gestaan is het feit dat de AH-64 uitgerust is met T-700 motoren. De Nederlandse krijgsmacht is hier dus een logistiek voordeel bij het onderhoud van complexe motoren misgelopen, kennelijk zonder dat het iemand is opgevallen. Laat ik hierbij wel benadrukken dat dit geen impliciet verwijt aan de KM is. Het is namelijk maar de vraag of de KM een direct voordeel uit een samenwerking met de KLU zou kunnen trekken.

Om kort te gaan: zo lang een centraal sturende hand in onze krijgsmacht ontbreekt, zal luitenant-kolonel O.P. van Wiggen vermoedelijk kunnen fluiten naar de helikopters, die voor de uitvoering van de missie van het KCT onontbeerlijk zijn.

A.C. TJEKEMA – kolonel KLU

Samenvattingen

C. Ros. Tsjechië: een jaar na toetreding tot de NAVO

De auteur is Nederlands Defensie-attaché in de Tsjechische en Slowaakse republieken. De huidige situatie van de Tsjechische strijdkrachten kan alleen worden begrepen binnen de historische context. De auteur geeft een kort historisch overzicht en bespreekt vervolgens de transformatie van de strijdkrachten. De Top in Madrid zette de deur open naar het NAVO-lidmaatschap. Tegelijkertijd brengt het lidmaatschap veeleisende taken met zich mee. De auteur informeert over de moeilijke transformatie en de vele 'lessons learned'. Deze lessen lijken op te gaan voor elk nieuw NAVO-lid. Voor de komende jaren zijn er vier prioriteiten aan de orde: menskracht, doctrine, training en oefening, en de herstructurering van de strijdkrachten.

D.W. Hoekendijk. Polen: een nieuwe NAVO-partner aan het begin van een nieuwe eeuw

Op 12 maart 1999 sloot Polen zich aan bij de NAVO. De auteur, Nederlands Defensie-attaché in Warschau, geeft een overzicht van de ontwikkelingen. In de eerste plaats geeft hij een korte introductie van de Poolse historie, het nieuwe strategisch concept en het nationale defensiesysteem. Vervolgens bespreekt hij de Poolse integratie in de NAVO, en enkele huidige problemen, waaronder de budgetten, de defensie-industrie, infrastructuur en personele vulling. Hij laat zien dat Polen een belangrijke rol speelt in multinationale formaties. Het land is sinds 1953 betrokken bij vredesoperaties. Tot slot stelt de auteur de Pools-Nederlandse militaire samenwerking aan de orde en de uitdagingen voor de toekomst. De genoemde samenwerking zal zich in de komende jaren toespitsen op het faciliteren van de Poolse integratie in de NAVO. Het bereiken van de NAVO-standaarden vormt wellicht de grootste uitdaging voor de Poolse strijdkrachten.

M.P. Celie. Noord-Ierland: een gepasseerd conflict?

In de eerste week van december 1999 vonden er enkele gebeurtenissen plaats die verstrekking gevolgen hebben voor de stabiliteit van Noord-Ierland. De auteur bespreekt de historische achtergronden van het Ierse conflict, dat al begint in de zestiende eeuw. Sinds die tijd staan Unionisten en Loyalisten tegenover elkaar. In 1969 verergerde de situatie en moesten er Britse troepen aan te pas komen om een burgeroorlog te voorkomen. De auteur bespreekt de verschillende stappen van het vredesproces, dat geleid heeft tot een eerste verdrag, getekend op Goede Vrijdag in 1998. Hij verduidelijkt de latere aanpassingen van deze Goede Vrijdag-akkoorden, en de rol van de Britse regering, de veiligheidstroepen, en de paramilitairen. Er is nog steeds geen definitieve oplossing. Of er al dan niet een duurzame vrede zal komen, hangt af van de wil om met elkaar te leren leven.

J.A. Konst. Milieuzorg bij Defensie: mij een zorg?

Zorg voor het milieu is een taak van commandanten. Het is een van hun vele verantwoordelijkheden, en zeker niet de minst verstrekking. De auteur legt uit waarom milieuzorg noodzakelijk is en beperkt zich daarbij in eerste instantie tot geluidsoverlast. Hij geeft aan dat er geen duidelijke doelen waren gesteld. Aan de andere kant heeft men kansen om geluidsoverlast te reduceren, gemist. Een rapport toonde aan dat problemen met betrekking tot taken, verantwoordelijkheden en bekwaamheden, oplossingen hebben belemmerd. In maart dit jaar verscheen het Defensie Milieubeleidsplan. De auteur verduidelijkt de inhoud en de betekenis van dit beleidsplan. Het lijkt juist om de nadruk te leggen op zes thema's, die duidelijke en meetbare doelen hebben. Toch kan het noodzakelijk zijn zich te richten op de bredere basis van dit beleidsplan, en de implicaties daarvan, opdat de doelen kunnen worden bereikt.

Summaries

C. Ros. The Czech Republic one year after joining NATO

The author is Netherlands Defense-attaché in the Czech and Slovak Republics. The present situation in the Czech Armed Forces can only be understood within the historic context. After a historic overview the transformation of the Armed Forces is discussed. The Madrid Summit opened the door to NATO. At the same time this membership presented demanding tasks. The author informs about the difficult transformation and the many lessons learned. Those lessons seem to be valid for any new NATO-member. In the coming years four priorities will have to be met: manpower, doctrine, training and exercises, and the restructuring of the Armed Forces.

D.W. Hoekendijk. Poland: a new NATO-partner at the beginning of a new century

On March 12, 1999 Poland joined NATO. The author, Netherlands Defense-attaché in Warschau, presents an overview. First he gives a short introduction on Polish history, the new strategic concept, and the national defense-system. He then addresses the Polish integration in NATO and some current problems concerning budget, defense-industry, infrastructure and manpower. As clarified, Poland plays an important role in multinational formations. The country is since 1953 involved in peace-operations. His final observations relate to Polish-Dutch military cooperation and future challenges. In the coming years this cooperation will focus on facilitating Polish integration within NATO. Reaching NATO-standards is probably the dominating challenge for the Polish Armed Forces.

M.P. Celie. Northern Ireland: a passed conflict?

The first week of December 1999 demonstrated some events with far-reaching consequences for the stability in Northern Ireland. The author explains the historic roots of the Irish conflict, beginning in the sixteenth century. Since then Unionists and Loyalists confront each other. In 1969 the situation grew worse, as British troops had to be brought in to prevent civil war. He discusses the different steps in the peace-process, leading to a first treaty, signed on Good Friday, 1998. He clarifies the later adjustments to this treaty, and the role of the British government, the security forces and the paramilitary. There is still no final solution. Whether or not there will be lasting peace depends on the will to learn to live together.

J.A. Konst. Care for the environment within Defense: should I worry?

Care for the environment rests with commanders. It is one of their many responsibilities and certainly not the least wide-ranging. The author explains why care for the environment is necessary, initially focusing on noise-nuisance. As indicated, there was a lack of clear targets. On the other hand chances to reduce this nuisance were missed. As an audit demonstrated, problems concerning tasks, responsibilities and competences hampered solutions. March 2000 gave way to the Defense Environmental Policy Paper. The author clarifies the meaning and contents of this policy paper. It seems to be valid to concentrate on six topics with clear targets. Yet, more focus on the broader basis of this paper and its implications may be necessary in order to reach these goals.